

სასამართლოს
მეგობრის ინსტიტუტის
(Amicus Curiae) როლი
სამართალდარმოების
პროცესში

ნაშრომი მომზადდა საქართველოს უზენაესი
სასამართლოს ანალიტიკური განყოფილების
კვლევისა და ანალიზის ცენტრის მიერ

ავტორი და მთავარი რედაქტორი:

მარინა კვაჭაძე

სამართლის დოქტორი, პროფესორი
ანალიტიკური განყოფილების უფროსი

ავტორები:

ნათია ჯუღელი

კვლევისა და ანალიზის ცენტრის მთავარი კონსულტანტი

ელენე ღვინჯილია

კვლევისა და ანალიზის ცენტრის უფროსი კონსულტანტი

ნაშრომის შედგენაში მონაწილეობდა

ლავა ლურსმანაშვილი

ტექნიკური რედაქტორი

მარიკა მაღალაშვილი

სარჩევი

შესავალი 5

1. სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის მიმოხილვა

- 1.1 სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის ისტორიული რეტროსპექტივა 8
- 1.2. სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის ცნება და არსი 11
- 1.3. სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაში 13
- 1.4. სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი, როგორც საკანონმდებლო ნოვაცია და მისი ადგილი საქართველოს კანონმდებლობაში 18

2. სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების ასახვა საერთო სასამართლოების პრაქტიკაში

- 2.1. სამოქალაქო საქმეებზე წარმოდგენილი სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების ანალიზი 23
- 2.2. ადმინისტრაციულ საქმეებზე წარმოდგენილი სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების ანალიზი 39
- 2.3. სისხლის სამართლის საქმეებზე წარმოდგენილი სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების ანალიზი 54

შესავალი

მართლმსაჯულების ეფექტიანი ადმინისტრირება ნებისმიერი დემოკრატიული სახელმწიფოს ცენტრალური ნაწილია, რომლის გარეშეც წარმოუდგენელი იქნებოდა სამართლებრივი სახელმწიფოს არსებობა. მართლმსაჯულების ეფექტიანად და ხარისხიანად განხორციელება არ წარმოადგენს აბსტრაქტულ, მხოლოდ დოქტრინალურ-სამართლებრივ კატეგორიას, არამედ სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს მის პრაქტიკულ რეალიზაციას სასამართლო სისტემისადმი საზოგადოებრივი ნდობის განმტკიცებისა და მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში მოსახლეობის ჩართულობის ამაღლების კუთხით.

როგორც აღვნიშნეთ, დემოკრატიულ სახელმწიფოში სასიცოცხლო მნიშვნელობა ენიჭება საზოგადოების აქტივობას მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესისას. ამდენად, სახელმწიფოს, ევალუება სათანადო ნორმატიული ბაზის შემუშავება, რამაც თავის მხრივ უნდა უზრუნველყოს, დაინტერესებული პირების მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში ჩართულობის ხელშეწყობა.

დასახელებული ამოცანების შესასრულებლად, როგორც კონტინენტალური ევროპის, ისე საერთო სამართლის სისტემის მქონე ქვეყნებში სასამართლო მეგობრის (AMICUS CURIAE) ინსტიტუტი კარგად აპრობირებულ პრაქტიკად გვევლინება. იგი პოზიტიურ ზეგავლენას ახდენს სასამართლო სისტემის ფუნქციონირებაზე. ამ ინსტიტუტის დადებითი ეფექტი ვლინდება სწორედ სახელმწიფო მართლმსაჯულების ეფექტურობის ზრდასა¹ და მართლმსაჯულების ადმინისტრირების პროცესში საზოგადოების ჩართულობის ამაღლებაში.²

სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის აქტუალურობას განსაზღვრავს, არამხოლოდ მისი პოპულარულობა ევროპულ დონეზე, რაც გამოიხატება იმაში, რომ საზოგადოების წევრები ხშირად სწორედ სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის მეშვეობით „ერთვებიან“ სამართალწარმოებაში, არამედ ის ფაქტი, რომ ეს ინსტიტუტი დანერგულია ისეთ მნიშვნელოვან ორგანოებში, როგორცაა: ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო,³ მარ-

¹ იხ. <http://cci.ge/article.php?ID=3739>.

² იხ. <http://cci.ge/article.php?ID=3739>.

³ ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის 36-ე მუხლი.

თლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლო,⁴ საზღვაო სამართლის საერთაშორისო ტრიბუნალი,⁵ სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოები – რუანდისა და ყოფილი იუგოსლავიის სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოები,⁶ ასევე, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის საარბიტრაჟო ორგანოები.⁷ ამდენად, ამ ინსტიტუტის გამოყენების ფართო არეალი თავადვე მეტყველებს მის აქტუალურობაზე.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, წინამდებარე ნაშრომის მიზანს წარმოდგენს, სასამართლო მეგობრის ინსტიტუტის მიმოხილვა და მისი როლის წარმოჩენა სამართალწარმოების პროცესში. შესაბამისად, კვლევაში განხილულია ამ ინსტიტუტის განვითარება საზღვარგარეთის ქვეყნებისა და რაც მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია, საქართველოს Amicus Curiae-ს სასამართლო პრაქტიკაში გამოყენების სიღრმისეული ანალიზი.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ანალიტიკური განყოფილების კვლევისა და ანალიზის ცენტრის ფარგლებში შესწავლილ და გაანალიზებულ იქნა საერთო სასამართლოების მიერ 2016-2017 წლებში მიღებული ის გადაწყვეტილებები, რომლებსაც თან ერთვისდა სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებები (Amicus Curiae). კვლევის სრულყოფილად ჩატარების მიზნით, საქართველოს მასშტაბით არსებულ რაიონულ (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოებიდან გამოთხოვილ იქნა 2016-2017 წლებში მიღებული ყველა გადანწყვეტილებისა და მასზედ თანდართული სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების ასლები.

წარმოდგენილი ნაშრომი საინტერესო იქნება როგორც მართლმსაჯულების სისტემაში მომუშავე პირთათვის, ისე ფართო პროფილის იურისტებისა და საკითხით დაინტერესებული საზოგადოებისთვის.

მარინა კვაჭაია

უზენაესი სასამართლოს
ანალიტიკური განყოფილების უფროსი

⁴ Bartholomeusz, L. (2005), *The Amicus Curiae before International Courts and Tribunals*, გვ.212.

⁵ იქვე, გვ.226.

⁶ იქვე, გვ.242-253.

⁷ იქვე, გვ.265-270.

PREFACE

The effective administration of Justice is crucial for upholding the values upon which the democratic state is found. The vital importance in a democratic state is given to the public activism in the process of administration of Justice. Thus, the government is responsible for elaborating a proper legislative base, which in turn should ensure possibility for all interested persons to engage in judicial proceedings. In order to fulfill this task, Amici Curiae interventions are becoming commonplace in dispute resolution in many legal systems.

“The role of Amici Curiae in Judicial Decision-Making” is prepared within the framework of the Analytical department. The document aims to highlight an influential role of Amici Curiae in decision-making process by reviewing the effectiveness of this institution based on the analysis of foreign and national legislation and judicial practice. Therefore, we consider that the document will be of particular interest not only for people working in the Judiciary, but for the professors, students and other persons interested in human rights issues.

Prof. Dr. MARINA KVACHADZE

The Head of Analytical Department

1. სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის მიმოხილვა

1.1 სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის ისტორიული რეტროსპექტივა

სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი ლათინური სახელწოდებით, *Amicus Curiae*-ს სახელით არის ცნობილი.⁸ ტრადიციულად, იგი სასამართლოს მეგობრის (*Friend of the court*) სიტყვათწყობად ითარგმნება.⁹ სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი რომაულ სამართალში იღებს სათავეს და ბერძნულ *aesgoria*¹⁰ (კანონის წინაშე ყველას თანასწორობა) დოქტრინას ეფუძნება.¹¹ რომაული სამართლიდან კი, ამ ინსტიტუტის ინკორპორირებას ინგლისური სამართალი ახდენს.¹² სარწმუნოა, სამართლის მეცნიერებაში გამოთქმული მოსაზრება სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის წარმოშობისა და გავრცელების არეალის შესახებ. *Amicus Curiae* რომაული სამართლის პირმოა, რომელმაც შემდგომში საერთო სამართლის სისტემის მქონე ქვეყნების ეროვნულ კანონმდებლობაში ჰპოვა ასახვა. მათგან კი, ინგლისური სამართალი, საერთო სამართლის სისტემის მქონე ქვეყნებში, სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის გავრცელების საწყის წერტილად ითვლება.

Amicus Curiae დოქტრინის თანამედროვე სახით ჩამოყალიბებაში დიდი როლი შეასრულა ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა.¹³ ამერიკის უზენაესმა სასამართლომ, საქმეზე *Green v. Biddle*, პირველად გამოიყენა სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება.¹⁴ თუმცა, საბოლოო სახე, *Amicus Curiae*-ს კონცეფციამ XX საუკუნეში სასამართლო პრეცედენტის გზით მიიღო.¹⁵ სასამართლოს მე-

⁸ ი.ჩხეიძე, სასამართლოს მეგობარი ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში, სამართლის ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3 (30), 2012, გვ.134.

⁹ *Amici Curiae in Civil Law Jurisdictions*, Yale Law Journal.

¹⁰ ი.ჩხეიძე, სასამართლოს მეგობარი ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში, სამართლის ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3 (30), 2012, გვ.134. იქვე, გვ.134.

¹² *Amici Curiae in Civil Law Jurisdictions*, Yale Law Journal, გვ.1653.

¹³ იხ. <https://www.justice.gov/atr/case-document/brief-united-states-amicus-curiae-12>.

¹⁴ იხ. <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/21/1.html>.

¹⁵ ი.ჩხეიძე, სასამართლოს მეგობარი ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში, სამართლის ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3 (30), 2012, გვ.134.

გობრის ინსტიტუტი გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდება. კერძოდ, დასკვნის ავტორი არ უნდა გვევლინებოდეს პროცესის მონაწილედ ან მხარედ. აგრეთვე, მას უნდა ამოძრავებდეს სასამართლოს დახმარების სურვილი. დასკვნის ავტორის მიერ რჩევის სახით სასამართლოსთვის შეთავაზებული კონკრეტული მოსაზრება ატარებს სარეკომენდაციო ხასიათს, ამდენად, სასამართლოს არ ეკისრება ასეთი მოსაზრების აუცილებლად გაზიარების ვალდებულება. სასამართლოს მეგობარი შესაძლებელია იყოს როგორც ფიზიკური პირი, ასევე, ორგანიზაცია.

ნორმატიული თვალსაზრისით, არ არსებობს იმ საკითხთა ამომწურავი ჩამონათვალი, რომლის მიხედვითაც დეტალურად იქნებოდა განერილი, თუ რა კონკრეტულ ფაქტობრივ ან სამართლებრივ საკითხებზე უნდა ამახვილებდეს სასამართლოს მეგობრის მოსაზრების ავტორი ყურადღებას. იგი დამოკიდებულია ყოველი საქმის ფაქტობრივ გარემოებებზე. ამდენად, სასამართლოს მეგობრის მოსაზრების ავტორი საქმესთან დაკავშირებულ საკითხებზე მოსაზრების გამოთქმის და შემდგომ სასამართლოში წარდგენისას ეყრდნობა თითოეული საქმის ინდივიდუალურ გარემოებებს და სურვილისამებრ, ყოველი საქმის ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინების კონტექსტში ირჩევს, მისთვის საინტერესო და რელევანტურ განსახილველ საკითხებს. ამერიკის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში მკვეთრად გამოხატული ტენდენციის თანახმად, სასამართლოს მეგობრის დასკვნა ყურადღებას უნდა ამახვილებდეს მხარეთა მიერ წარმოდგენილ მასალებში არსებულ პრობლემურ საკითხებზე.¹⁶ აშშ-ში სასამართლოები ყველაზე ხშირად სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებას მხედველობაში სწორედ მაშინ იღებენ, როდესაც ის ისეთ ფაქტებზე მიუთითებს, რომლებზეც საქმის განხილვისას მხარეებს არ უმსჯელიათ, ხოლო ეს მოსაზრებები დასახული მიზნების რეალიზაციას ახდენენ, ხშირ შემთხვევაში მაშინ, როდესაც იგი სასამართლოს ახალი ინფორმაციის მოპოვებასა და ანალიზში ეხმარება.¹⁷ მაგალითად, აშშ-ში, 1989 წელს ამერიკის უზენაესმა სასამართლომ განიხილა საქმე უკანონო აბორტთან დაკავშირებით, რეპროდუქციული ჯანმრთე-

¹⁶ იქვე, გვ.134.

¹⁷ იხ. https://www.law.cornell.edu/wex/amicus_curiae.

ლობის ცენტრის წინააღმდეგ.¹⁸ ამ საქმესთან მიმართებით, მოსამართლე სტეფან ბრეიერმა აღნიშნა, რომ მედიცინის დარგის წარმომადგენელთა მიერ წარმოდგენილმა სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებამ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ისეთი ტექნიკური სამედიცინო საკითხების ახსნა-განმარტებაში, რომლებზეც ყურადღება მხარეთა მიერ გამახვილებული არც კი ყოფილა და რამაც არსებითი გავლენა იქონია სასამართლოზე გადაწყვეტილების მიღებისას.¹⁹ ასევე, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმას, რომ სასამართლო მეგობრის მოსაზრების ავტორმა დაასაბუთოს, თუ რა გავლენას იქონიებს საზოგადოებაზე სასამართლოს მიერ ამა თუ იმ სახის გამოტანილი გადაწყვეტილება, აისახება თუ არა იგი სოციალურ დადებითად და რა კუთხით განამტკიცებს სასამართლო ხელისუფლებისადმი საზოგადოებრივ ნდობას შესაბამისი გადამწყვეტილება. აშშ-ში მიაჩნიათ, რომ სტრატეგიული კუთხით, სამართალწარმოებაში საზოგადოების ინტერესების გათვალისწინების მიზნით, სასამართლოს მეგობრის მონაწილეობა საქმის განხილვის ეტაპზე ძალიან მნიშვნელოვანია კერძოდ, აღნიშნული ინსტიტუტი წარმოადგენს სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის კიდევ ერთ მტკიცებულებას.²⁰

როგორც ზემოთ აღინიშნა, სასამართლოს მეგობრის კონცეფცია ამერიკის უზენაესი სასამართლოს მიერ წარმატებით იმპლემენტირებულ ინსტიტუტთა რიცხვს განეკუთვნება, რომელსაც საკმაოდ წონადი მნიშვნელობა ენიჭება ბევრი სტრატეგიული, სოციალური თუ საზოგადოებრივი ფაქტორის გამო. საგულისხმოა, რომ მოცემული ინსტიტუტი არ წარმოადგენს მხოლოდ ეროვნულ საკანონმდებლო ნოვაციას, არამედ როგორც შესავალში აღვნიშნეთ, მას წარმატებით იყენებს ადამიანის უფლებათა დაცვის სადარაჯოზე მყოფი ისეთი მნიშვნელოვანი ორგანო, როგორიცაა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, სხვაგვარად, სტრასბურგის სასამართლო.

¹⁸ იხ. <https://embryo.asu.edu/pages/webster-v-reproductive-health-services-1989>.

¹⁹ ი.ჩხეიძე, სასამართლოს მეგობარი ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში, სამართლის ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3 (30), 2012, გვ.134.

²⁰ იქვე, გვ.134.

1.2. სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის ცნება და არსი

იურისპრუდენციაში რთულია ამომწურავი და ყოვლისმომცველი ცნებების შემუშავება. არც სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის ცნება იქნება გამონაკლისი. როგორც აღვნიშნეთ, *Amicus Curiae* სასამართლოს მეგობრის სახელწოდებით ითარგმნება. მნიშვნელოვანია, რამდენიმე კონცეპტუალური ელემენტის აღნიშვნა. სასამართლოს მეგობრის კონცეფციის მიზნები განსხვავდება იმ იურისდიქციათა მიხედვით, რომლებშიც ისინი არიან დაფუძნებული. მაგალითად, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი განიმარტება როგორც, „მიუეკრძოებელი და ნეიტრალური ინფორმაციის წყაროდ, რომელიც, მესამე და დაინტერესებულ პირთათვის, წარმოადგენს მოქნილ და ტაქტიკურ ინსტრუმენტს მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესის დროს“.²¹

მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი სხვადასხვა სამართლის სისტემაში არაერთგვაროვნად განიმარტება, მიზანშეწონილია ზოგიერთი ყველასათვის დამახასიათებელი საკითხების გამოყოფა. სასამართლოს მეგობრის დასკვნა არის სასამართლოს წინაშე დაინტერესებული პირის ან პირების მიერ ნებაყოფლობით წარდგენილი დოკუმენტი, რომლის ფარგლებშიც დასკვნის წარმდგენი პირი, პირთა ჯგუფი ან ორგანიზაცია ინარჩუნებს არსებით დისკრეციას შუამდგომლობის სახით წარდგენილ დასკვნის შინაარსთან მიმართებით.²² მოცემული განსაზღვრება მიზნად ისახავს სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის მოსაზრებასთან არსებული მნიშვნელოვანი ასპექტების წარმოჩენას, სახელდობრ, მაშინ როდესაც სასამართლო პროცესის შედეგზე იურიდიული ინტერესის არმქონე სუბიექტებს ეძლევათ საკუთარი მოსაზრების დაფიქსირების მეშვეობით, პროცესის მიმდინარეობისას და პროცესის შედეგზე გარკვეული ზეგავლენის მოხდენის მიზნით, საკუთარი „საქმის ფაქტობრივი და სამართლებრივი შიგთავსის“²³ საკუთარი შეხედულებისა და ინტერპრეტაციისამებრ, სასამართლოსთვის წარდგენის შესაძლებლობა.

²¹ *Amici Curiae in Civil Law Jurisdictions*, Yale Law Journal, გვ. 1654.

²² იქვე, გვ. 1655.

²³ იქვე, გვ. 1655.

ლიტერატურაში სასამართლო მეგობრის ინსტიტუტის ცნება მსგავსი შინაარსობრივი მოცემულობით გვხვდება. საინტერესოა ერთ-ერთი ავტორის მიერ გამოთქმული მოსაზრება, რომ „სასამართლოს მეგობარი განზე მდგომი პირია, რომელიც სასამართლო პროცესის საბოლოო შედეგზე ზეგავლენის მოხდენის განზრახვის არქონის გარეშე, თავის ცოდნაზე დაყრდნობით სასამართლო ხელისუფლებას უზიარებს მოსაზრებებს საქმის ფაქტობრივი და სამართლებრივი ასპექტების შესახებ“.²⁴ ინგლისური სამართლის სისტემაში ინსტიტუტის ინკორპორირების შემდეგ, ამ ინსტიტუტის ცნება გარკვეულწილად შეიცვალა და შედარებით განსხვავებულ კონტექსტში განიცადა მოდიფიცირება. კერძოდ, „სასამართლოს მეგობრის ინსტრუმენტი მოდიფიცირდა მესამე პირთა მიერ მიმდინარე სასამართლო პროცესის შედეგად დაზარალებულ პირთა წარდგენის საშუალებად“.²⁵

უპირველეს ყოვლისა, სასამართლოს მეგობრის მოსაზრების ავტორები სასამართლოს წარუდგენენ ინფორმაცია²⁶ (ამდენად, ინფორმაციული ელემენტი სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის ქვაკუთხედს ქმნის). ინფორმაციად შესაძლებელია გვევლინებოდეს, როგორც ფაქტობრივი, ასევე სამართლებრივი ხასიათის ინფორმაცია. პირს, სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის მეშვეობით, შეუძლია სასამართლოს მიუთითოს პირთა გარკვეულ წრეზე, რომლებზედაც შესაძლებელია უარყოფითად აისახოს სასამართლოს მიერ მიღებული შესაძლო გადაწყვეტილება. სხვა სიტყვებით, რომ ვთქვათ მიაწოდოს ინფორმაცია, პოტენციურად უარყოფითი ეფექტების შესახებ და ამგვარად სასამართლოს უჩვენოს “კონკრეტულ საქმეზე გადაწყვეტილების მიღებით გამოწვეული რისკების ბევრად უფრო ფართო სპექტრი და თანმდევი შედეგები”.²⁷ სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტმა შესაძლებელია განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყროს საჯარო აზრის ფორმირებისას. იგი უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს, დემოკრატიული სასამართლო სისტემის შექ-

²⁴ L.Eyndeane, EMPIRICAL LOOK AT THE AMICUS CURIAE PRACTICE OF HUMAN RIGHTS NGOs BEFORE THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS, Netherlands Quarterly of Human Rights, Vol. 31/3, 2013, pp.271-313.

²⁵ იქვე, გვ.271-313.

²⁶ იქვე, გვ.271-313.

²⁷ იქვე, გვ.271-313.

მნაში. სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი ერთი მხრივ, ხელს უწყობს სასამართლო პროცესში საჯარო ჩართულობას, ხოლო მეორე მხრივ განამტკიცებს სასამართლო სისტემის ინსტიტუციონალურ ლეგიტიმაციას.²⁸

და ბოლოს, სასამართლოს მეგობრის ინსტრუმენტი განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ადამიანის უფლებების დაცვის სფეროში. ხშირ შემთხვევაში, არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც უმეტესწილად კონკრეტული ჯგუფების დამცველებად გვევლინებიან ხოლმე, ამ ინსტრუმენტის გამოყენების გზით, მესიჯს უგზავნიან არამხოლოდ საზოგადოებას, არამედ კონკრეტულ სიგნალებს აწვდიან იმ ქვეყნებს, რომლებიც თავის მხრივ, კონკრეტულ საკითხებთან დაკავშირებით გულგრილობას იჩენენ. ადამიანის უფლებათა დარღვევების ფაქტების თაობაზე.

1.3. სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაში

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია იურიდიულად ვალდებულო პირველი საერთაშორისო დოკუმენტია კაცობრიობის ისტორიაში, რომელშიც მოწესრიგდა მრავალი ძირითადი უფლება და თავისუფლება.²⁹ კონვენციის პირველი მუხლის თანახმად, მაღალ ხელშემკვრელ მხარეებს ეკისრებათ თავიანთი იურისდიქციის ფარგლებში კონვენციით ნაკისრ ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ვალდებულების შესრულება.³⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო შეიქმნა 1959 წელს. იგი არ წარმოადგენს მე-4 ინსტანციის სასამართლოს,³¹ არამედ მიზნად ისახავს ხელმომწერი სახელმწიფოების მიერ კონვენციით განსაზღვრული ვალდებულებების შესრულების მონიტორინგს და ძირითადად, საზედამხედველო

²⁸ იქვე, გვ.271-313.

²⁹ იხ. <http://www.nplg.gov.ge/gsd1/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00—off-0samartal—00-1—0-10-0—0-0prompt-10—4—0-11—11-ka-50—2 0 - a b o u t — 0 0 - 3 - 1 - 0 0 - 0 - 0 - 1 1 - 1 - 0 u t f Z z - 8 - 00&a=d&c=CL1.16&d=HASH257c7dd403d9300b13c4c5.2>.

³⁰ იხ. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_ENG.pdf.

³¹ European Journal of Legal Studies, 2014, Vol. 7, No. 2, pp. 84-118.

ფუნქცია ეკისრება. სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის გამოყენების მზარდმა ტენდენციამ გავლენა იქონია ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოზეც. შედეგად, სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტმა განიცადა ინტერნაციონალიზაცია. კონვენციის 36-ე მუხლით და სასამართლოს რეგლამენტის 44-ე მუხლით კი, განისაზღვრა დაინტერესებული პირების უფლება, ჰქონოდათ მოსაზრების წარდგენის შესაძლებლობა სტრასბურგის სასამართლოს მიერ განსახილველ საქმეებზე.

სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის გამოყენება ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში ინდივიდისთვის წარმოადგენს მნიშვნელოვან პროცესუალურ მონაპოვარს. იგი დაინტერესებულ პირებს, მაგალითად, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, აღჭურავს ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში საკუთარი დასკვნის წარდგენის უფლებამოსილებით.³² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებების მიხედვით, *Amicus Curiae* სასამართლოს მეგობრის სახელწოდებით განიმარტება. აღნიშნულ ტერმინში მოიაზრება სასამართლო პროცესის შედეგის მიმართ იურიდიული ინტერესის არმქონე პირი, რომელიც საკუთარ ცოდნაზე დაყრდნობით, საქმის განმხილველ მოსამართლეს სთავაზობს საქმის ირგვლივ არსებულ ფაქტობრივ და ნორმატიულ ინფორმაციას.³³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განსახილველ საქმეებზე მესამე მხარის ჩართულობასთან დაკავშირებით ჩატარებული ემპირიული კვლევები გვიჩვენებს, რომ სასამართლოს მეგობრის ფუნქციით, ევროპის საბჭოს კანონმდებლობის ფარგლებში, ყველაზე უფრო ხშირად არასამთავრობო ორგანიზაციები სარგებლობენ.³⁴ ზოგადი განსაზღვრების მიხედვით, ადამიანის

³² სამწუხაროდ, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებების ოფიციალურ საძიებელში (HUDOC) არ არსებობს ცალკეული პლატფორმა, რომლის ფარგლებშიც აღრიცხული იქნება ის სასამართლო გადაწყვეტილებები, რომლებზეც დაინტერესებული პირების მიერ წარდგენილ იქნა სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება განსახილველ საქმესთან დაკავშირებით, რაც მკვლევართვის გარკვეულ ტექნიკურ და მეთოდოლოგიურ სირთულეს ქმნის.

³³ A.Dolidze, *Bridging Comparative and International Law: Amicus Curiae Participation as a Vertical Legal Transplan*, *The European Journal of International Law* Vol. 26 no. 4, (2016), Oxford University Press, p. 853.

³⁴ იქვე, გვ.853.

უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილებების მიხედვით, განისაზღვრა ის სავალდებულო კრიტერიუმები, რომლებსაც უნდა აკმაყოფილებდეს სასამართლოს მეგობრის სტატუსის მეშვეობით, მოსაზრების წარდგენის სურვილის მქონე არასამთავრობო ორგანიზაცია. კერძოდ, უნდა იყოს კერძო სამართლებრივი შეთანხმების საფუძველზე შექმნილი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი გაერთიანება, რომელიც იქნება დამოუკიდებელი, თუმცა ამავედროულად, კომერციულ მიზანზე არ უნდა იყოს ორიენტირებული, ხოლო საკვანძო კრიტერიუმი მდგომარეობს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა პატივისცემასა და მისი დაცვის მიზანში.³⁵

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ყოველთვის გამოირჩეოდა ლიბერალური დამოკიდებულებით სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის მიმართ. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილებების ანალიზის შედეგად, თვალსაჩინო გახდა, ისეთი ტიპის საქმეთა და გარემოებათა ერთობლიობა, რომლის დროსაც მესამე პირები ძირითადად სარგებლობენ კონვენციის 36-ე მუხლით და სასამართლოს რეგლამენტის 44²-ე წესით გათვალისწინებული უფლებებით. პრაქტიკის ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა შემდეგი:³⁶

ა) სახელმწიფოები სარგებლობენ კონვენციის 36-ე მუხლით მაშინ, როდესაც მათი მოქალაქე უჩივის სხვა ხელშემკრელ სახელმწიფოს კონვენციით გარანტირებული ძირითადი უფლების დარღვევაზე

ასეთ შემთხვევებში, შეიძლება ითქვას, რომ სახელმწიფოს სასამართლოს მეგობრის სტატუსით ჩართვა ნაკლებად ახდენს ზეგავლენას ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილებებზე. გამონაკლისია საქმე, *სოერინგი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*,³⁷ რომელშიც 1989 წელს გერმანიის ხელისუფლება ჩაერთო სასამართლო პროცესებში.

³⁵ A.Dolidze, *Bridging Comparative and International Law: Amicus Curiae Participation as a Vertical Legal Transplan*, *The European Journal of International Law* Vol. 26 no. 4, (2016), Oxford University Press, p. 855.

³⁶ იხ. <https://strasbourgobservers.com/2015/02/24/third-party-interventions-before-the-ecthr-a-rough-guide/>.

³⁷ *Soering v. the United Kingdom*, 7 ივლისი, 1989, Series A №161.

ბ) სახელმწიფოს მიერ სასამართლო პროცესში სასამართლოს მეგობრის სტატუსით ჩართვა, მაშინ როდესაც პროცესის შედეგი ცუდ ზეგავლენას მოახდენდა ზემოაღნიშნული სახელმწიფოს სამართლებრივ სისტემაზე

ასეთ შემთხვევებს, ხშირად მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც სახელმწიფო მიიჩნევს, რომ სასამართლო პროცესის შედეგი მნიშვნელოვნად შელახავს ეროვნულ სამართლებრივ სისტემას. აქ მოიაზრება ისეთი მაღალრეიტინგული და ცნობილი საქმეები, როგორცაა ინგლისის ჩარევა საადი იტალიის წინააღმდეგ³⁸ საქმეზე (ტერორიზმის შემთხვევა). ათი სახელმწიფოს „ინტერვენცია“ ლაუტსი და სხვები იტალიის წინააღმდეგ³⁹ საქმეზე, რომელიც ეხებოდა იტალიურ საკლასო ოთახებში ქრისტიანული სიმბოლიკის გამოყენების მართლზომიერების შემთხვევას. ასევე, საინტერესოა, დიდი ბრიტანეთის, ირლანდიის და მალტის ჩართვა კიპრიანუ კვიპროსის წინააღმდეგ⁴⁰ საქმეზე, რომელიც ეხებოდა ეროვნულ სასამართლო პროცესზე ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლებას.

გ) სასამართლო პროცესებში ჩართვა სხვა საერთაშორისო ინსტიტუციების მიერ

საერთაშორისო ინსტიტუციების მიერ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს წინაშე მიმდინარე სასამართლო პროცესებში ჩართვა წარმოადგენს სწრაფად მზარდ ტენდენციურ მოვლენას. ცნობილ მაგალითებში შედის, ევროპული კომისიის ჩართვა ბოსფორი ირლანდიის წინააღმდეგ⁴¹ საქმეზე, რომელიც ეხებოდა ევროპული კავშირის კანონმდებლობის იმპლემენტაციას. ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის (OSCE) ჩართვა ბლერიჩი ხორვატიის წინააღმდეგ⁴² საქმეზე და ა.შ.

ჩამოთვლილი შემთხვევებიდან ჩანს, რომ სასამართლოს მეგობრის ჩართულობას უდიდესი ადგილი უჭირავს ადამიანის უფლე-

³⁸ Saadi v. Italy [დიდი პალატა], №37201/06, ECHR 2008.

³⁹ Lautsi and others v. Italy [დიდი პალატა], №30814/06, ECHR 2011.

⁴⁰ Kyprianou v. Cyprus, №73797/01, 27 იანვარი 2004.

⁴¹ Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi v. Ireland [დიდი პალატა], №45036/98, ECHR 2005- VI

⁴² Blečić v Croatia [დიდი პალატა], №59532/00, ECHR 2006-III.

ბათა ევროპულ სასამართლოში. მაგალითად, ერთ-ერთ ცნობილ საქმეზე, ს.ა.ს. საფრანგეთის წინააღმდეგ⁴³, ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოსა და სასამართლოს მეგობარს შორის წარმართა დიალოგი. საქმე ეხებოდა ფრანგულ კანონმდებლობას, რომელიც კრძალავდა საჯარო თავშეყრის ადგილებში თავსაბურავის გამოყენებას. განმცხადებელი დავობდა, რომ ფრანგული კანონმდებლობით დადგენილი აკრძალვით ირღვეოდა კონვენციის მე-3, მე-8, მე-9 და მე-11 მუხლები კონვენციის მე-14 მუხლთან ერთად. არასამთავრობო ორგანიზაციებმა – Amnesty International, Liberty, Open Society Justice initiative და ARTICLE 19, ბელგიის ხელისუფლებასთან და გენტის უნივერსიტეტის ადამიანის უფლებების ცენტრთან ერთად, სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის მეშვეობით, წარადგინეს მოსაზრება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს წინაშე. წარდგენილი მოსაზრების მნიშვნელოვანი ნაწილი გაზიარებულ იქნა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ, ხოლო ზოგიერთ ნაწილში პრინციპულად არ გაიზიარა სასამართლომ წარდგენილი მოსაზრება.

აღსანიშნავია, რომ სასამართლოს მეგობრის დასკვნა განსაკუთრებულ როლს იმ საქმეებში ასრულებს, რომელიც ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით დაცული უფლებების დარღვევის ფაქტებს ეხება. მათ შორისაა, *გუდვინი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*⁴⁴ და *პრაგერი და ობერშილიკი ავსტრიის წინააღმდეგ*⁴⁵.

და ბოლოს, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადამწყვეტილებების ანალიზით, ნათელია სტრასბურგის სასამართლოს დამოკიდებულება სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტთან მიმართებით. ერთი მხრივ, იგი დადებითად შეიძლება, რომ შეფასდეს. მეორე მხრივ, მსჯელობა იმის შესახებ, თუ რამდენად ეფექტურია და რამდენად არსებით გავლენას ახდენს სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადამწყვეტილებებზე – ამის თქმა რიგი მიზეზების გამო კონკრეტულ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. მაგალითად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამარ-

⁴³ S.A.S v. France [დიდი პალატა], №43835/11, ECHR 2014.

⁴⁴ Christine Goodwin v. The United Kingdom, №28957/95, ECHR 2002

⁴⁵ Prager and Obershilik v. Austria, 26 აპრილი, 1995, Series A №313.

თლო შესაძლებელია იზიარებდეს სასამართლოს მეგობრის დასკვნას, ტექსტობრივი და შინაარსობრივი თვალსაზრისით იგივე მსჯელობას ავითარებდეს გადანყვეტილების დასაბუთებისას, თუმცაღა უშუალოდ სიტყვასიტყვით არ უთითებდეს სასამართლო მეგობრის მოსაზრების გაზიარების ფაქტს. აღნიშნული მიზეზის გათვალისწინებით, საკმაოდ რთულია კვლევა იმის შესახებ თუ რამდენად ახდენს სასამართლოს გადანყვეტილებებზე Amicus Curiae-ს მოსაზრებები ზეგავლენას და შესაბამისად აღნიშნული მხოლოდ შეფასებით მსჯელობას ექვემდებარება. მაგრამ, აქვე უნდა ითქვას, რომ ხშირად სასამართლოს მეგობრის დასკვნა ემთხვევა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილებების შინაარსს, რაც დადებით მოვლენას წარმოადგენს.

1.4. სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი, როგორც საკანონმდებლო ნოვაცია და მისი ადგილი საქართველოს კანონმდებლობაში

კონტინენტალური ევროპის სამართლის სისტემის მქონე ქვეყნებისთვის სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი კარგად აპრობირებული პრაქტიკაა, რომელიც ხშირ შემთხვევაში საკმაოდ წარმატებით ფუნქციონირებს. ქართულ საკანონმდებლო სივრცეში სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი პირველად საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში დაინერგა. „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ კანონს 2009 წლის 22 ოქტომბრის ცვლილებებით, დაემატა ახალი თავი, „სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში“, რომლის თანახმად, „ნებისმიერ ფიზიკურ და იურიდიულ პირს შეუძლია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს რეგლამენტით დამტკიცებული ფორმით მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებით თავისი წერილობითი მოსაზრებით“. ამავე მუხლის მე-2 პუნქტი ადგენს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებას სურვილისამებრ, გაიზიაროს ან არ გაიზიაროს სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლება აქვს გამოიყენოს სასამართლოს მეგობრის მიერ გამოგზავნილი მოსაზრება, რომელიც შესაძლებელია აისახოს ასევე გადანყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში. თუ საკონსტიტუციო სასამართლო

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებას საკმაოდ მნიშვნელოვნად მიიჩნევს, მას უფლება აქვს, გამოიძახოს იგი სასამართლო სხდომაზე დამატებითი შეკითხვების დასმის მიზნით.

საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი 2010 წლის 28 ივნისს იქნა გამოყენებული. 2010 წლის 28 ივნისს, საკონსტიტუციო სასამართლომ განიხილა სახალხო დამცველის კონსტიტუციური სარჩელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ. მოცემული საქმის განხილვისას, „ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“ სასამართლოს მეგობრის სტატუსით ჩაერთო. წარდგენილი მოსაზრებით გაამყარა მოსარჩელის პოზიცია, რომლის შემდეგაც საკონსტიტუციო სასამართლომ სადავო ნორმა არაკონსტიტუციურად ცნო. შემდგომში, 2013 წლის 14 მაისს, საქართველოს მოქალაქეებმა, ვახტანგ ხმალაძემ, ლაშა ტულუშმა და ალექსანდრე ბარამიძემ სარჩელით მიმართეს საკონსტიტუციო სასამართლოს, სისხლის სამართლის კოდექსის 324-ე მუხლის პირველი ნაწილის კონკრეტული სიტყვების არაკონსტიტუციურად ცნობის მიზნით. სასამართლოს მეგობრის დასკვნა, აგრეთვე ამ საქმეზეც იქნა წარდგენილი. საკონსტიტუციო სასამართლომ ამ საქმეშიც სადავო ნორმა არაკონსტიტუციურად ცნო.

საკონსტიტუციო სამართალწარმოებიდან სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტმა ასახვა ჰპოვა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსშიც. საქართველოს სსკ-ის 55-ე მუხლის თანახმად, დაინტერესებულ პირს, რომელიც არ არის მხარე განსახილველ სისხლის სამართლის საქმეში, უფლება აქვს საქმის არსებით განხილვამდე არანაკლებ 5 დღით ადრე სასამართლოს წარუდგინოს საკუთარი წერილობითი მოსაზრება ამ საქმესთან დაკავშირებით, რომლის მიზანიც უნდა იყოს არა პროცესის რომელიმე მონაწილის მხარდაჭერა, არამედ სასამართლოს დახმარება და განსახილველი საკითხის სათანადოდ შეფასება. თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ წერილობითი მოსაზრება არ არის შედგენილი კანონის მოთხოვნათა დაცვით, იგი მას არ განიხილავს. ამასთან, სასამართლო არ არის ვალდებული, გაიზიაროს წერილობით მოსაზრებაში მოყვანილი არგუმენტები.

სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის შესახებ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მოქმედი ნორმა ეფუძნება სასამართლოს მეგობრის ამერიკულ კონცეფციას და შეიძლება ითქვას,

რომ სრულიად იზიარებს მის სულისკვეთებას. აქაც სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტს ევალება საქმის შესახებ სამართლებრივი თუ ფაქტობრივი ინფორმაციის წარდგენა, ამდენად, ინფორმაციული ელემენტი, ქართულ მოდელშიც დომინირებს. მთავარი აქცენტი გადატანილია სასამართლოს მეგობრის სუბიექტის მიერ მოსაზრების წარდგენის მოტივაციაზე. კერძოდ, იგი არ უნდა იყოს პროცესის მხარე, მის მიზანს არ უნდა წარმოადგენდეს პროცესის რომელიმე მონაწილის მხარდაჭერა.

როგორც აღინიშნა, სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტი გვხვდებოდა მხოლოდ საკონსტიტუციო წარმოებასა და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში. თუმცა, ადმინისტრაციულ საქმეთა განხილვისას დაინტერესებული პირები მოკლებულნი იყვნენ შესაძლებლობას, სასამართლოს მეგობრის სტატუსით წარედგინათ მოსაზრება განსახილველ საქმესთან დაკავშირებით. საქართველოს სახალხო დამცველმა 2014 წლის 15 დეკემბერს საკანონმდებლო წინადადებით მიმართა საქართველოს პარლამენტს ადმინისტრაციულ საპროცესო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ, რომელიც ეხებოდა ადმინისტრაციულ სამართალწარმოებაში „სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის შემოღებას“. საგულისხმოა, რომ საქართველოს პარლამენტმა გაიზიარა სახალხო დამცველის საკანონმდებლო წინადადება და 2015 წლის 3 ივლისს განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებით, ადმინისტრაციულ საპროცესო კოდექსს დაემატა სასამართლო მეგობრის ინსტრუმენტი, რომელიც საშუალებას აძლევს არამხოლოდ სახალხო დამცველს, არამედ ნებისმიერ პირს, საქმის არსებით განხილვამდე სასამართლოს წარუდგინოს საკუთარი წერილობითი მოსაზრება.⁴⁶ განმარტებითი ბარათის თანახმად, „აღსანიშნავია, რომ საქართველოს კონსტიტუციითა და რიგი საერთაშორისო კონვენციებით გარანტირებული ადამიანის უფლებების ძირითად მიზანს წარმოადგენს საჯარო ხელისუფლების მიერ ადამიანის უფლებათა არამართლობიერი შეზღუდვის აკრძალვა, ამიტომ ადმინისტრაციული სამართალწარმოებისას, სადაც პროცესის მხარე არის სახელმწიფო, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სახალხო დამცველს ჰქონდეს საშუალება საკუთარი მოსაზრება წარუდგი-

⁴⁶ იხ. <http://www.ombudsman.ge/ge/recommendations-Proposal/winadadebebi/saxalxo-damcvelis-winadadeba-administraciul-processhi-sasamartlos-megobris-institutis-shemogebis-shesaxeb-saqartvelos-parlamentma-daamtka.page>.

ნოს სასამართლოს“.⁴⁷ ამასთანავე, „ცვლილებების მიზანს წარმოადგენს სასამართლოს გადაწყვეტილებების ხარისხის ამაღლება, რაზეც სასამართლოს მეგობარი დადებით გავლენას მოახდენს, ვინაიდან გადაწყვეტილება უფრო მეტ წყაროს დაეფუძნება. აგრეთვე, იგი ხელს შეუწყობს საზოგადოების უფრო მეტ ჩართულობას, რაც კიდევ უფრო მეტად გაზრდის სასამართლოს გადაწყვეტილებების მიმართ ნდობის ხარისხს“.⁴⁸

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრების წარდგენის შესაძლებლობა აქვს ნებისმიერ პირს, თუმცა, უნდა ითქვას, რომ განსაკუთრებული როლი ენიჭება ომბუდსმენს. „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონის 21-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტი ცალსახად ადგენს მის უფლებამოსილებას ცალკეულ შემთხვევებში შეასრულოს სასამართლოს მეგობრის ფუნქცია. აქვე მნიშვნელოვანია ითქვას ისიც, რომ სახალხო დამცველის აპარატი ამ ინსტრუმენტს პრაქტიკაში საკმაოდ ხშირად მიმართავს. საქართველოს სახალხო დამცველის საქმიანობის ანგარიშის მიხედვით, ომბუდსმენს 2012-2017 წლებში საერთო სასამართლოებში წარდგენილი აქვს 28 სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება.⁴⁹ ამასთან, 2017 წლის ნოემბერში საქართველოს სახალხო დამცველმა პირველად გააგზავნა სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში, საქმეზე *თხელიძე საქართველოს წინააღმდეგ*.

სასამართლოს მეგობრის ინსტიტუტის ქართულ საკანონმდებლო სივრცეში დანერგვა წარმოადგენს დადებით მოვლენას და აშკარად იმსახურებს პოზიტიურ შეფასებას. ამ ინსტიტუტის მთავარ საზრისს კონცეპტუალური მოცემულობის გარდა, მისივე ფუნქციონალური დატვირთვა ქმნის. *Amicus Curiae* წარმოადგენს ნორმატიული ან ფაქტობრივი ხასიათის ინფორმაციის ერთობლიობას, რაც ერთგვარი შეტყობინებაა სასამართლო ხელისუფლებისთვის მართლმსაჯულების ჯეროვნად განხორციელების, ნებისმიერი საქმის სათანადოდ გამოკვლევის უზრუნველყოფის მიზნით.

⁴⁷ განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონის პროექტზე, „საქართველოს ადმინისტრაციულ საპროცესო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ“.

⁴⁸ იქვე.

⁴⁹ იხ. <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4968.pdf>.

2. სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების სახსვსა სართო სასამართლოების პრაქტიკაში

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ანალიტიკური განყოფილების კვლევისა და ანალიზის ცენტრის ფარგლებში შესწავლილ და გაანალიზებულ იქნა საერთო სასამართლოების მიერ 2016-2017 წლებში მიღებული ის გადაწყვეტილებები, რომლებსაც თან ერთვის სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებები (Amicus Curiae).

კვლევის სრულყოფილად ჩატარების მიზნით, საქართველოს მასშტაბით არსებულ რაიონულ (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოებს, აგრეთვე, უზენაეს სასამართლოს ოფიციალური წერილით ეთხოვათ, განყოფილებისათვის მოეწოდებინათ 2016-2017 წლებში მიღებული ყველა გადაწყვეტილებისა და მასზედ თანდართული სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების ასლები.

სასამართლოებიდან მონოდებული საკვლევი მასალა შემდეგნაირად გადანაწილდა:

საქმეთა კატეგორია	საქმეების მთლიანი რაოდენობა	სასამართლომ გაიზიარა სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება:	სასამართლომ არ გაიზიარა სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება:
სამოქალაქო სამართალწარმოების გზით განხილული	4	2	2
ადმინისტრაციული სამართალწარმოების გზით განხილული	5	3	2
სისხლის სამართლის წესით განხილული	8	2	6

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების წარმდგენი პირები/ორგანიზაციები:

სასამართლოს მეგობარი	საქმეთა რაოდენობა
სახალხო დამცველი	7
ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC)	2
ვენეციის კომისიის ასოციაცია საქართველოში	1
პროფესორები სამართლის დარგში	4
მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი	1
სტუდენტები	1
მოქალაქე	1

საკვლევი მასალის ანალიზის შედეგად გამოვლინდა შემდეგი:

- ✓ სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებები უმეტესწილად წარედგინება თბილისის საქალაქო სასამართლოს;
- ✓ უმრავლეს შემთხვევაში Amicus Curiae წარდგენილია სისხლის სამართლის კატეგორიის საქმეზე;
- ✓ სასამართლოს მეგობრის ფუნქციას თანაბრად აქტიურად ასრულებენ სახალხო დამცველი და დარგის სპეციალისტები;
- ✓ სასამართლოები ზოგიერთ შემთხვევაში ითვალისწინებენ სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებებს და ასახავენ მათ გადაწყვეტილებებში.

წარმომის შემდგომ დასკვნით ნაწილში წარმოგიდგენთ სასამართლოს გადაწყვეტილებებისა და სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების დეტალურ მიმოხილვას.

2.1. სამოქალაქო საქმეებზე წარმოდგენილი სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების ანალიზი

დისკრიმინაცია პროფესიულ კავშირში განვეერიანების ნიშნით

საქმის ფაქტობრივი გარემოებები: ერთ-ერთ საქმეში⁵⁰ მოსარჩელები დავობდნენ, რომ ისინი სამსახურიდან ახალ პროფესიულ კავშირში განვეერიანების გამო დისკრიმინაციული მოტივით გაათავისუფლეს. კერძოდ, მოსარჩელებსა და ორგანიზაციას შორის დადებული იყო შრომითი ხელშეკრულება განუსაზღვრელი ვადით. მოსარჩელების განმარტებით, შრომითი ურთიერთობა შეწყდა საქართველოს შრომის კოდექსის 37-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული ორგანიზაციული ცვლილების საფუძველზე სამუშაო ძალის შემცირების გამო.

შრომით ურთიერთობებში დისკრიმინაციული მოპყრობის სავა-

⁵⁰ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2017 წლის 13 ივლისის გადაწყვეტილება, საქმე №2/22842-14.

რაუდო ფაქტების სიმრავლის გათვალისწინებით, საქართველოს სახალხო დამცველმა ისარგებლა კანონმდებლობით მინიჭებული უფლებამოსილებით და საქმის განმხილველ მოსამართლეს წარუდგინა სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება.⁵¹

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება: სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებაში სახალხო დამცველმა მიმოიხილა დისკრიმინაციის აკრძალვის საერთაშორისო სტანდარტები წინამდებარე საქმის ფაქტობრივი გარემოებების ჭრილში და სასამართლოს დისკრიმინაციული მოპყრობის შესაფასებლად მიაწოდა სათანადო ინფორმაცია შესაძლო დისკრიმინაციული მოპყრობის მიმანიშნებელი ფაქტორების შესახებ.

დისკრიმინაცია სახეზეა, როდესაც პირს ხელი ეშლება საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული უფლებებით სარგებლობისას, არსებობს განსხვავებული მოპყრობა ანალოგიურ პირობებში მყოფი პირების მიმართ, არ არსებობს კანონით განსაზღვრული მიზანი, განსხვავებულ მოპყრობას არ აქვს ობიექტური და გონივრული გამართლება და იგი დასახული მიზნის არათანაზომიერია.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დამსაქმებელი პირი თავისუფალია აირჩიოს პროფკავშირის წევრობა ან უარი თქვას მასზე და ამის გამო დაუშვებელია მის მიმართ გამოყენებულ იქნას რაიმე სახის სანქცია.⁵² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განმარტებით, პროფესიული კავშირის თავისუფლება არის გაერთიანების თავისუფლების განსაკუთრებული ასპექტი,⁵³ რომელიც ცავს პროფკავშირის წევრთა თავისუფლებას კოლექტიურად დაიცვან კავშირის წევრთა სამსახურებრივი ინტერესი.⁵⁴

⁵¹ საქართველოს სახალხო დამცველის 2016 წლის 11 იანვრის სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება (13-2/221). იხ. ვებ.გვერდი: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4012.pdf>.

⁵² Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) v. United Kingdom, application no.:11002/05, 27/02/2007, §39.

⁵³ National Union of Belgian Police v. Belgium, no.4464/70, 27/10/1975, §38; Swedish Engine Driver's Union v. Sweden, No.5614/72, 6/02/1976, §39; Danilenkov and others v. Russia, No.67336/01, 10/12/2009, §121.

⁵⁴ National Union of Belgian Police v. Belgium, no.4464/70, 27/10/1975, §39; Swedish Engine Driver's Union v. Sweden, No.5614/72, 6/02/1976, §40; Schmidt and Dahstrom v. Sweden, No.5589/72, 6/02/1976, §36, Demir and Baykara v. Turkey, No.34503/97, §140.

ევროპულმა სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ მე-11 მუხლით დაცული სფერო ასევე მოიცავს პროფკავშირის წევრობის გამო დისკრიმინაციისგან დაცვასაც, რადგან ის წარმოადგენს გაერთიანების თავისუფლების ერთ-ერთ ყველაზე სერიოზულ დარღვევას, რომელსაც შეუძლია პროფესიული კავშირის არსებობაზე ნეგატიური გავლენა იქონიოს.⁵⁵

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, პროფესიული კავშირების საქმიანობა, მათ შორის კავშირში განწევრიანების ან მისი დატოვების უფლება, გაერთიანების თავისუფლების შემადგენელი ნაწილია და შესაბამისად კანონით დაცული უფლებაა.

სახალხო დამცველმა სასამართლოს მოუწოდა გამოეკვლია სახეზე იყო თუ არა განსხვავებული მოპყრობა მსგავს სიტუაციაში მყოფ პირებთან შედარებით. მოცემულ შემთხვევაში, მსგავს სიტუაციაში იქნებოდა ყველა ის პირი, ვინც მოსარჩეელებისგან განსხვავებით არ იყვნენ ახალი პროფკავშირების წევრები და შესაბამისად, მათ მიმართ არ განხორციელებულა საქმიანობისთვის ხელისშეშლა ან/და განთავისუფლება.

სახალხო დამცველმა თანაბარი მოპყრობის პრინციპი განმარტა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაზე⁵⁶ დაყრდნობით, რომლის თანახმადაც: „თანასწორობის იდეა ემსახურება შესაძლებლობების თანასწორობის უზრუნველყოფას, ანუ ამა თუ იმ სფეროში ადამიანების თვითრეალიზაციისთვის ერთნაირი შესაძლებლობების გარანტირებას. არ უნდა მოხდეს არსებითად თანასწორის განხილვა უთანასწოროდ და პირიქით.

თანაბარი მოპყრობის პრინციპი ირღვევა, თუ პირებს შორის განსხვავება ობიექტურად არ არის გამართლებული. გამართლება უნდა შეფასდეს იმის მიხედვით, თუ რამდენადაა ის დაკავშირებული მიზანთან, დემოკრატიული საზოგადოების არსებობის

⁵⁵ Danilenkov v. Russia, No.67336/01, 30/07/2009, §123.

⁵⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 31 მარტის გადაწყვეტილება №2/1-392; 2010 წლის 27 დეკემბრის გადაწყვეტილება №1/1/493 საქმეზე მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებები: „ახალი მემარჯვენეები“ და „საქართველოს კონსერვატიული პარტია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 2; 2011 წლის 22 დეკემბრის გადაწყვეტილება №1/1/477 საქმეზე საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

პრინციპთან და არის თუ არა პროპორციული.⁵⁷ სასამართლომ უნდა შეაფასოს გამოყენებული საშუალებები რამდენად არის კონვენციასთან თანხმობაში.⁵⁸

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, პროფესიული კავშირების ფორმირების პროცესის წარმართვა და რეგულირება არსებითად შიდაპროფკავშირული (თვით პროფკავშირების) საქმეა.⁵⁹ ამ განმარტებით, სასამართლომ ხაზი გაუსვა ამ ინსტიტუტის ავტონომიურობას და მნიშვნელობას. სწორედ ეს სტანდარტი უნდა აიღოს სასამართლომ სახელმძღვანელოდ როდესაც პროპორციულობის საკითხს შეაფასებს, რადგან ამ უფლების შეზღუდვას ძალიან მნიშვნელოვანი მიზნის მიღწევა უნდა ედოს საფუძვლად.

სახალხო დამცველმა სასამართლოს მიუთითა განსხვავებული მოპყრობის კანონიერების შეფასებისას, თუ რამდენად ემსახურებოდა იგი საზოგადოების ზნეობრივ ნორმებსა თუ საზოგადოებრივ წესრიგს იხელმძღვანელოს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლით.

საქმეში დანილენკოვი რუსეთის წინააღმდეგ, მომჩივნები სამსახურიდან დაითხოვეს პროფკავშირების წევრობის გამო. ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, რომ სახელმწიფოებს მოეთხოვებათ კონვენციით გარანტირებული შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლების უზრუნველყოფითა და დისკრიმინაციის აკრძალვით შექმნან იმგვარი სასამართლო სისტემა, რომელიც იქნება პროფკავშირების დისკრიმინაციისგან დაცვის რეალური და ქმედითი საშუალება.⁶⁰ სასამართლომ მიიჩნია, რომ სახელმწიფომ ვერ შეასრულა მისი პოზიტიური ვალდებულება განეხორციელებინა ქმედითი სამართლებრივი დაცვა დისკრიმინაციისგან, პროფკავშირების წევრობის საფუძველზე.⁶¹

ევროპული სასამართლოს მითითებით, სახელმწიფო ვალდებული

⁵⁷ National Union of Belgian Police v. Belgium, no.4464/70, 27/10/1975, §46.

⁵⁸ National Union of Belgian Police v. Belgium, no.4464/70, 27/10/1975, §47.

⁵⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 1998 წლის 15 ივლისის №1/6-58, გადაწყვეტილება, საქმეზე ირაკლი ტულუში, ლონდა სიხარულიძე და სხვები საქართველოს პრეზიდენტის წინააღმდეგ.

⁶⁰ Danilenkov v. Russia, No.67336/01, 30/07/2009, §124.

⁶¹ Danilenkov v. Russia, No.67336/01, 30/07/2009, §136.

ლია, რომ უზრუნველყოს პროფესიული კავშირისა და მისი წევრების ქმედითი და ნათელი სამართლებრივი დაცვა დისკრიმინაციისგან.⁶²

სასამართლოს გადაწყვეტილება: წინამდებარე საქმეში სასამართლომ გაიზიარა სახალხო დამცველის მიერ წარმოდგენილი სასამართლო მეგობრის მოსაზრება და დაადგინა, რომ შრომითი ურთიერთობის შეწყვეტის საფუძველი იყო დისკრიმინაცია. კერძოდ, სასამართლოს განმარტებით, მოსარჩელეთა სამსახურიდან გათავისუფლების განმაპირობებელ ფაქტორს წარმოადგენდა ახალ პროფესიულ კავშირში განევრიანება (ორგანიზაციის მთელ ფილიალში ახალ პროფესიულ კავშირში მხოლოდ სამი პირი იყო განევრიანებული და სწორედ მათთან შეწყდა შრომითი ურთიერთობა). სასამართლომ იხელმძღვანელა საქართველოს კონსტიტუციის 26-ე მუხლის პირველი პუნქტით, საქართველოს შრომის კოდექსის მე-2 მუხლის მე-3 პუნქტითა და ამავე კოდექსის 40 (2) მუხლის „გ“ ქვეპუნქტებით და განმარტა, რომ მოპასუხემ სათანადოდ ვერ დაასაბუთა, თუ რატომ იყო საჭირო საშტატო ერთეულების გაუქმება კომპანიის სამენარმეო მიზნების მისაღწევად, სასამართლომ, აგრეთვე, განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია იმ ფაქტსაც, რომ მოსარჩელები შრომით მოვალეობას ასრულებდნენ ჯეროვნად და კეთილსინდისიერად და მათ მიმართ არასდროს ყოფილა გამოყენებული დისციპლინური პასუხისმგებლობის რომელიმე ზომა.

სექსუალური შევიწროება

საქმის ფაქტობრივი გარემოებები: ერთ-ერთ საქმეში⁶³ მოსარჩელე დავობდა, რომ ის განიცდიდა სექსუალურ შევიწროებას უშუალო ხელმძღვანელის მხრიდან. კერძოდ, მოსარჩელე მიუთითებდა, რომ მოპასუხე მის მიმართ ახორციელებდა სექსუალურ შევიწროებას როგორც ფიზიკური, ასევე, ვერბალური ფორმით. ვერბალური ფორმა გამოიხატებოდა გამუდმებული ხასიათის დამამცირებელ და შეურაცმყოფელ კომენტარებსა და რეპლიკებში მოსარჩელის ასაკზე, სქესზე, პირად ცხოვრება-

⁶² Danilenkov v. Russia, No.67336/01, 30/07/2009, §125, §136.

⁶³ თბილისის საქალაქო სასამართლო 2017 წლის 21 მარტის გადაწყვეტილება, საქმე №2/17158-16.

ზე, გარეგნობასა და ჩაცმულობასთან დაკავშირებით. აღნიშნული კი ქმნიდა მტრულ და დამაშინებელ გარემოს. რაც შეეხება სექსუალური შევიწროების ფიზიკურ ფორმას, იგი გამოიხატებოდა ხელმძღვანელის მხრიდან, კარიერული წინსვლისა და მფარველობის სანაცვლოდ, სქესობრივი კონტაქტის დამყარების არაერთგზის შეთავაზებაში. აღნიშნული ფაქტების გამო, თ.ს. იძულებული გახდა სამსახური დაეტოვებინა.

მოპასუხის განმარტებით, ფარული აუდიო ჩანაწერი, რომელსაც მოსარჩელე მხარე ეყრდნობოდა, საერთო კონტექსტის გარეშე იყო წარმოდგენილი, არ ასახავდა რეალობას და არ იძლეოდა ერთიანი სურათის დანახვის საშუალებას. ამასთან, პირადი საუბრის ფარული ჩანაწერა, ხოლო შემდეგ სასამართლოში მტკიცებულების სახით წარდგენა, ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კონსტიტუციის მე-20 მუხლით გარანტირებულ პირადი ცხოვრებისა და პირადი კომუნიკაციის ხელშეუვალობას, ასევე, კონსტიტუციის მე-16 მუხლს.

სექსუალური შევიწროების ფაქტის დადგენის სპეციფიკისა და ამ მიმართულებით, სასამართლოს პრაქტიკის სიმწირის გათვალისწინებით, სახალხო დამცველმა საქმის განმიხლველ მოსამართლეს წარუდგინა სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება (*Amicus Curiae*)⁶⁴ აღნიშნულ დოკუმენტში ვრცლად არის მიმოხილული სექსუალური შევიწროების ცნების დეფინიცია, ამ ფაქტის გამოვლენის ტესტი და ამგვარი დავების განხილვისას მტკიცების ტვირთის განაწილების საკითხი საერთაშორისო ინსტიტუტების მიერ დადგენილი სტანდარტების შესაბამისად.

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება: შევიწროება და სექსუალური შევიწროება დისკრიმინაციის ფორმებია, რომელთა სამართლებრივი შემადგენლობა განსხვავდება „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონით აკრძალული პირდაპირი და ირიბი დისკრიმინაციის შემადგენლობისგან. ყველაზე მნიშვნელოვან განსხვავებას წარმოადგენს ორი ელემენტი: დისკრიმინაციის დასახელებული ფორმებისგან განსხვავებით, შევიწროებისა და სექსუალური შევიწროების დასადგენად არ არის აუცილებელი არსებობდეს შესაძარებელი

⁶⁴ საქართველოს სახალხო დამცველის 2017 წლის 17 მარტის სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება (№13/3641) იხ. <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/4/4672.pdf>.

სუბიექტი-ანალოგიურ პირობებში მყოფი სხვა პირი/პირები. ასევე, იმის გათვალისწინებით, რომ შევიწროების დადგენისთვის კომპარატორის არსებობა არ არის საჭირო, მსჯელობა არც „განსხვავებული მოპყრობის“ შესახებ ხდება. შესაბამისად, იმ შემთხვევებში, როდესაც სახეზეა პირისთვის, რომელიმე დაცული საფუძვლით, მისი ღირსების შელახვის მიზნით, დამამცირებელი და მტრული გარემოს შექმნა, დადგინდება შევიწროება, რომელიც დისკრიმინაციის სხვა სახეებისგან განსხვავებით, არ შეიძლება გამართლდეს რაიმე ლეგიტიმური მიზნით.⁶⁵

საერთაშორისო ინსტრუმენტების, საზღვარგარეთისა და ეროვნული კანონმდებლობის გათვალისწინებით, სახალხო დამცველმა სასამართლოს წარმოუდგინა სექსუალური შევიწროების დეფინიცია განსახილველი საქმის ფაქტობრივი გარემოებების ქრილში.

ევროკავშირის სამართალი ერთმნიშვნელოვნად კრძალავს შევიწროებას და მას განსაზღვრავს როგორც დისკრიმინაციის ერთ-ერთ ფორმას. დასაქმებისა და პროფესიულ სფეროში ქალისა და კაცის თანაბარი შესაძლებლობების და მოპყრობის შესახებ 2006/54/EC დირექტივის⁶⁶ თანახმად, რომელიც ევროკავშირის ანტიდისკრიმინაციული კანონმდებლობის კონსოლიდირებულ ვერსიას წარმოადგენს, შევიწროება და სექსუალური შევიწროება ეწინააღმდეგება ქალს და მამაკაცს შორის თანასწორობის პრინციპს და წარმოადგენს სქესის ნიშნით დისკრიმინაციას. დისკრიმინაციის ამ ფორმებს შესაძლოა ადგილი ჰქონდეს არამხოლოდ დასაქმების ადგილზე, არამედ ასევე სამუშაოზე ხელმისაწვდომობის და კარიერული წინსვლის კონტექსტში. შესაბამისად, დირექტივა მიუთითებს, რომ დისკრიმინაციის ეს ფორმები უნდა იყოს აკრძალული და ექვემდებარებოდეს ეფექტურ და პროპორციულ სანქციას.

ამასთან, დირექტივის თანახმად, შევიწროება განმარტებულია

⁶⁵ საქართველოს სახალხო დამცველის 2016 წლის სპეციალური ანგარიში „დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლის, მისი თავიდან აცილებისა და თანასწორობის მდგომარეობის შესახებ“. გვ.18. იხ. <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3966.pdf>.

⁶⁶ DIRECTIVE 2006/54/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 5 July 2006. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:204:0023:0036:en:PDF>.

როგორც პირის სქესთან დაკავშირებული არასასურველი მოპყრობა, რომლის მიზანია ან იწვევს პირის ღირსების შელახვას და ქმნის დამაშინებელ, მტრულ, დამამცირებელ ან შეურაცხმყოფელ გარემოს. სექსუალური შევიწროება კი ნიშნავს სექსუალური ხასიათის ნებისმიერი ფორმის ვერბალურ, არავერბალურ ან ფიზიკურ ქმედებას; რომლის მიზანია ან იწვევს პირის ღირსების შელახვას და ქმნის დამაშინებელ, მტრულ, დამამცირებელ ან შეურაცხმყოფელ გარემოს.

ასევე, დირექტივის საფუძველზე, სახელმწიფოები ვალდებული არიან, ეროვნული კანონმდებლობის თუ პრაქტიკის თანახმად, დამსაქმებლებს და სხვა პასუხისმგებელ პირებს მოუწოდონ, თავიდან აიცილონ სქესის ნიშნით დისკრიმინაციის ნებისმიერი ფორმა, მათ შორის, შევიწროება და სექსუალური შევიწროება. დამსაქმებლები ვალდებული არიან შესაბამისი ზომები მიიღონ მსგავსი სახის დისკრიმინაციის ბრძოლის წინააღმდეგ.

სტამბოლის კონვენციის მე-40 მუხლი,⁶⁷ რომელიც სექსუალური შევიწროების აკრძალვას ეხება, სახელმწიფოებს მოუწოდებს, სისხლისსამართლებრივ ან სხვა სახის სანქციებს დაუქვემდებაროს სექსუალური ხასიათის ნებისმიერი არასასურველი ვერბალური, არავერბალური ან ფიზიკური ქმედება, რომელიც მიზნად ისახავს ან იწვევს პირის ღირსების შელახვას და პირისთვის ქმნის დამაშინებელ, მტრულ, დამამცირებელ ან შეურაცხმყოფელ გარემოს.

ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ გაერთიანებული ერების კომიტეტის განმარტებით, სექსუალური შევიწროება არის „ნებისმიერი შეურაცხყოფა, შენიშვნა, ხუმრობა, ინსინუაცია ან კომენტარი პირის ჩაცმულობაზე, გარეგნობაზე, ასაკზე, ოჯახურ მდგომარეობაზე და ა.შ.; ქედმაღლური ან მამობრივი დამოკიდებულება, რომელსაც სექსუალური ხასიათის შედეგები აქვს და ადამიანის ღირსებას აკნინებს; არასასურველი შეთავაზება ან მოთხოვნა, რომელსაც თან ერთვის ფარული ან ღია მუქარა; ნებისმიერი უხამსი მზერა ან ყესტი,

⁶⁷ ქალთა მიმართ ძალადობის და ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლის და თავიდან აცილების შესახებ ევროსაბჭოს კონვენცია, ძალაშია: 01.08.2014, საქართველოს ხელი მოეწერა: 19.06.2014.

რომელიც სექსუალურობასთან არის დაკავშირებული და ნებისმიერი ფიზიკური კონტაქტი, როგორიცაა, შეხება, მოფერება, ჩქმეტა ან ფიზიკური თავდასხმა“.⁶⁸

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებაში მიმოხილულია გაერთიანებული სამეფოს, ავსტრიის, საფრანგეთის, ამერიკის შეერთებული შტატების, გერმანიისა და ისლანდიის კანონმდებლობა, რომლის მიხედვითაც იკრძალება სექსის ნიშნით დისკრიმინაცია შრომით ურთიერთობებში როგორც საჯარო, ასევე, კერძო სფეროში.

მტკიცების ტვირთის გაანაზილებასთან დაკავშირებით, სახალხო დამცველმა აღნიშნა, რომ „სექსუალური შევიწროების შემთხვევებში მოქმედებს პასუხისმგებლობის სამკუთხედოვანი პრინციპი. ეს ისეთი შემთხვევაა, როდესაც სექსუალური შევიწროების ჩამდენი და სამსახურის ხელმძღვანელი სხვადასხვა პირობაა. ასეთ შემთხვევაში, მსხვერპლს შეუძლია სასამართლოში ორივე მხარის მიმართ დააყენოს პასუხისმგებლობა. შემავიწროებლის პასუხისმგებლობა მის მიერ ჩადენილი ქმედებით შემოიფარგლება, ხოლო სამსახურის უფროსის პასუხისმგებლობა კი გამოიხატება უმოქმედობაში. ანუ მას ევალებოდა შეემუშავებინა ისეთი სამუშაო პოლიტიკა და შეექმნა იმგვარი სამუშაო გარემო, რაც პრევენციული ხასიათის მატარებელი იქნებოდა. გარდა ამისა, არსებობს შემთხვევები, განსახილველი საქმის მსგავსად, როდესაც სავარაუდო სექსუალური შევიწროების ჩამდენი და სამსახურის ხელმძღვანელი ერთი და იგივე პიროვნებაა. ასეთ შემთხვევაში, მისი პასუხისმგებლობა იზრდება და მოიცავს როგორც შემავიწროებლის, ისე სამსახურის უფროსის წილ პასუხისმგებლობას,⁶⁹ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს განმარტებით, სამსახურის ხელმძღვანელობის პასუხისმგებლობა დგება იმ შემთხვევაში, თუ იგი სექსუალური შევიწროების დამადასტურებელი მტკიცებულებების საპირწონედ ვერ წარმოადგენს მტკიცებულებებს იმის თაობაზე, რომ სამსახურს შემუშავებული ჰქონდა სექსუალური შევიწროების პრევენციისთვის აუცილებელი ნესები და დასაქმებულები ჯეროვნად იყვნენ ინფორმირებულნი მათი უფ-

⁶⁸ General Recommendation No. 19 (II-th session, 1992). <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>

⁶⁹ European Gender Equality Law Review – No.2/2011.P.10.

ლებებისა და დაცვის საშუალებების შესახებ“.⁷⁰

სახალხო დამცველმა განსაკუთრებულად აღნიშნა ის გარემოება, რომ სექსუალური შევიწროების შემთხვევები, როგორც წესი, გამოირჩევა ფარულობით და ხილულია მხოლოდ აქტორისა და მსხვერპლისათვის, შესაბამისად, განუზომლად რთულდება მონმეების ან/და მატერიალური მტკიცებულებების მოპოვება და სასამართლოსთვის წარმოდგენა. შესაბამისად, ქმედების ჩადენის ვარაუდის წარმოსაშობად, მტკიცების შედარებით დაბალი სტანდარტი მოქმედებს.

ვინაიდან მოპასუხე მხარის ერთ-ერთ მთავარ არგუმენტს წარმოადგენდა მოსარჩელის მიერ მოპოვებული ფარული აუდიო ჩანაწერის დაუშვებლად ცნობა, ამ საკითხთან დაკავშირებით, სახალხო დამცველმა მოიხმო საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მნიშვნელოვანი განმარტება, რომლის თანახმადაც: „თუ ფარული ჩანაწერი ერთადერთი გზაა საკუთარი უფლების დასაცავად, იმის გამო, რომ სხვაგვარად პირი საკუთარ უფლებას ვერ დაიცავს ან არსებობს რეალური საშიშროება ყველა სხვა მტკიცებულების განადგურების, ასეთ ვითარებაში ფარული ჩანაწერის გზით მტკიცებულების შექმნა დასაშვებია“.⁷¹

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, სახალხო დამცველმა მიზანშეწონილად მიიჩნია მოცემული საქმის განხილვისას სასამართლოს ყურადღება გაემახვილებინა მოსარჩელესთან მიმართებით, თუ რამდენად წარმოადგენდა მოპასუხე ძალაუფლების ბერკეტების მქონე პირს, რომელსაც შეეძლო სამსახურებრივი ზეგავლენის გამოყენებით დაეთრგუნა მოსარჩელის ნება და ამით გამონეული კონფორმიზმის ხარჯზე განეხორციელებინა სექსუალური შევიწროება. ამასთან, მხარეთა ინტერესებს შორის გონივრული ბალანსის მიღწევის მიზნით, სამართლებრივ სიკეთეთა ანონ-დანონვის გზით, ფარული აუდიო ჩანაწერის მტკიცებულებად დასაშვებობის საკითხის განხილვისას, სა-

⁷⁰ The Supreme Court of the United States In *Faragher v. City of Boca Raton*, No.97-282, June 26, 1998 and *Burlington Industries, Inc. v. Ellerth* no.97-569, June 26, 1998.

⁷¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის განმარტება სამოქალაქო საქმეში პირადი შეხვედრისას განხორციელებული საუბრის ფარული აუდიოჩანაწერის დაუშვებელ მტკიცებულებად მიჩნევის თაობაზე (იხ. საქმე ას-1155-1101-2014).

სამართლოს შეეფასებინა, წარმოდგენილი ჩანაწერი წარმოადგენდა თუ არა თვითდახმარების ერთადერთ გზას, რომელიც იძლეოდა სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაკისრების საშუალებას მხოლოდ და მხოლოდ მოპასუხისთვის.

სასამართლოს გადაწყვეტილება: წინამდებარე საქმეში სასამართლომ გაიზიარა სახალხო დამცველის მიერ წარმოდგენილი სასამართლო მეგობრის მოსაზრება და დაადგინა, რომ შრომითი ურთიერთობის შეწყვეტის საფუძველი იყო სექსუალური შევიწროება. სასამართლომ სექსუალური შევიწროების ფაქტის დადგენისას იხელმძღვანელა საქართველოს შრომის კოდექსის მე-2 მუხლის მე-3 და მე-4 ნაწილების, გენდერული თანასწორობის შესახებ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის 1-ლი ნაწილით, აგრეთვე, გაეროს ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ კონვენციის საფუძველზე შექმნილი კომიტეტის № 19 კომენტართა და ევროკავშირის ანტი-დისკრიმინაციული დირექტივებით. კერძოდ, სასამართლომ აღნიშნა, რომ „სექსუალური შევიწროება შევიწროების ერთ-ერთი სპეციფიკური გამოვლინების ფორმაა. სექსუალური შევიწროების ორი ფორმა არსებობს. 1. Quid Pro Quo ანუ მომსახურება მომსახურების სანაცვლოდ, რომელიც ითვალისწინებს სექსუალური ხასიათის მოთხოვნის არსებობას ქმედებაში და 2. მტრული სამუშაო გარემო, როდესაც სამუშაო ადგილზე დამაშინებელ, შეურაცხმყოფელ პირობებს ქმნის“.

სასამართლომ მიიჩნია, რომ შევიწროება სახეზეა, როდესაც ხდება ცალკეული პირის მიმართ სხვებთან შედარებით არახელსაყრელი გარემოს შექმნა. კონკრეტულ შემთხვევაში, შევიწროება ვლინდება ისეთ ფორმებში, როგორცაა: არასასიამოვნო მზერა, შეურაცხმყოფელი ხუმრობა ან შენიშვნა, მიუღებელი კომენტარი, პირის იზოლირება, უსამართლო კრიტიკა, არასასურველი ფიზიკური კონტაქტი, უხამსი შეთავაზება. ამ კონკრეტული მახასიათებლებზე დაყრდნობით, სასამართლომ დაადგინა, რომ მოპასუხემ მოსარჩელეს შეუქმნა სამუშაოდ არახელსაყრელი პირობები, რის შედეგადაც დასაქმებულმა შეწყვიტა კომპანიასთან შრომითი ურთიერთობა.

ხელშეკრულების ნამდვილობა

საქმის ფაქტობრივი გარემოებები: ერთ-ერთ საქმეში⁷² დავის საგანს წარმოადგენდა ხელშეკრულების ნაწილობრივ ბათილად ცნობა და შესრულებული სამუშაოს ღირებულების ანაზღაურება. კერძოდ, მოსარჩელესა და მოწინააღმდეგე მხარეს შორის, რომელიც სახელმწიფო ორგანოს წარმოადგენდა, გაფორმდა სამუშაოების უსასყიდლოდ მიწოდების შესახებ ხელშეკრულება, რომლის თანახმადაც, მენარდემ (მოსარჩელემ) იკისა ვალდებულება, უსასყიდლოდ შეესრულებინა განსაზღვრული სამშენებლო სარემონტო სამუშაოები. შესასრულებელი სამუშაოების ღირებულებამ შეადგინდა 594 436.93 ლარი.

მოსარჩელე აცხადებდა, რომ ხელშეკრულების პირობა სამუშაოთა უსასყიდლოდ შესრულების თაობაზე არ შეესაბამებოდა საწარმოს დირექტორის რეალურ ნებას და ამ პირობით გარიგების დადება განპირობებული იყო იძულების ზეგავლენით, რაც გამოიხატა იმაში, რომ თითქმის ყოველდღე საწარმოს დირექტორს პროკურატურაში იბარებდნენ.

მოწინააღმდეგე მხარემ არც ცნო მის წინააღმდეგ აღძრული სარჩელი და განმარტა, რომ მოთხოვნა განხორციელებადი არ იყო ხანდაზმულობის გამო. მოსარჩელე ვერ ადასტურებდა გარიგების სადავო პირობის იძულების ზეგავლენით დადების ფაქტს და სარჩელი უსაფუძვლობის გამო არ უნდა დაკმაყოფილებულიყო.

თბილისის საქალაქო სასამართლომ სადავო გარემოებებთან მიმართებით, დაადგინა, რომ მხარეთა შორის გაფორმებული ხელშეკრულების სადავო პირობის – სამუშაოების უსასყიდლოდ შესრულების შესახებ იძულების ზეგავლენით დადების ფაქტი არ დგინდებოდა. თბილისის სააპელაციო სასამართლომ აღნიშნული გადანყვეტილება შეცვალა მენარდის სასარგებლოდ და ბათილად ცნო ხელშეკრულების სადავო პუნქტი და შემკვეთს დააკისრა შესრულებული სამუშაოების ანაზღაურება.

საქართველოს უზენაეს სასამართლოში საქმის განხილვის ეტაპ-

⁷² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 15 მაისის განჩინება, საქმე №ას-212-201-2017.

ზე სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება (Amicus Curiae)⁷³ წარმოადგინა ბრემენის ფედერალური მიწის უმაღლესი სასამართლოს პალატის ყოფილმა თავმჯდომარემ, დოქტორმა ჰ.ბ-მა

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება: დოქტორის შეფასებით, თბილისის სააპელაციო სასამართლომ სამართლიანი გადაწყვეტილება მიიღო, რითაც თავიდან აიცილა კერძო და საჯარო ინტერესებს შორის დაუშვებელი კავშირების დამყარების რისკი, როდესაც ბათილად სცნო ისეთი შეთანხმება, რომელიც ითვალისწინებდა კერძო პირისაგან სახელმწიფოსათვის უსასყიდლოდ მნიშვნელოვანი საჩუქრების გადაცემას.

დოქტორმა განსახილველ საქმეში არსებულ სადავო გარემოებებთან დაკავშირებით სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებაში წარმოადგინა გერმანული და ქართული კანონმდებლობის ანალიზი.

„სახელმწიფოს არ აქვს უფლება, საჯარო ფუნქციების შესრულება დამოკიდებული გახადოს კანონით გაუთვალისწინებელ ეკონომიკური ხასიათის სანაცვლო/სამაგიერო შესრულებაზე (Palandt-Ellenberger, მით. წყ., პარა. 138, ველი 89, ფედერ. უზენ. სასამ. [BGH] NJW 1999, 208). მის შესაბამისად, ფედერალური უზენაესი სასამართლო ყველა შესაბამის გადაწყვეტილებაში უთითებს იმაზე, რომ სახელმწიფო ორგანოს პრინციპში კანონით მინიჭებული უფლებამოსილების გარეშე არ აქვს უფლება ოფიციალური ამოცანების შესრულება დამოკიდებული გახადოს ფინანსურ სამაგიერო შესრულებაზე მეორე მხარის მხრიდან (BGH, მით. წყ.). ეს კი იმასაც ნიშნავს, რომ სახელმწიფოს არ აქვს უფლება, სახელმწიფო ფუნქციათა შესრულება დამოკიდებული გახადოს კანონით გაუთვალისწინებელ კერძო პირების მიერ განხორციელებულ გადახდებზე. სხვა შემთხვევაში იგი არღვევს ისეთ არსებით კონსტიტუციურ პრინციპებს, როგორცაა თანასწორობის პრინციპი და სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპი, ანუ უფლებებისა და კანონის უზენაესობას. ეს პრინციპი, სხვათა შორის, ითვალისწინებს აგრეთვე, რომ მოქალაქეთა მიმართ სანქციების განხორციელება დასაშვებია მხო-

⁷³ ბრემენის ფედერალური მიწის უმაღლესი სასამართლოს პალატის ყოფილი თავმჯდომარის, დოქტორი ჰ.ბ-ს 2017 წლის 23 აპრილის სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება.

ლოდ და მხოლოდ წინასწარ განსაზღვრული კანონის ნორმების საფუძველზე და ვერ იქნება განხორციელებული სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე ან ძალით თავს მოხვეული“.

ვინაიდან მონინალმდეგე მხარე აპელირებდა სარჩელის ხანდაზმულობაზე, დოქტორმა ჰ.ბ-მ ამ საკითხთან დაკავშირებითაც წარმოადგინა მოსაზრება და აღნიშნა: „აუცილებელი არ არის, როგორც ხშირად ვარაუდობენ, რომ შეცილება გაცხადებულ იქნეს აუცილებლად სასამართლოს გზით. შეცილების შესახებ განცხადების გაკეთება ხდება მონინალმდეგე მხარის მიმართ (ცალსახად გერმანული BGB-ს პარა. 143, პუნქტი 1) და ამით შესაძლებელია იგი სასამართლოს გარეშეც, იგი თავიდანვე უშუალოდ იწვევს გარიგების ბათილობას BGB-ს პარა 143-ის 1-ლი პუნქტის შესაბამისად; საქართველოშიც იგივე წესია (მდრ. ბიოლინგი/ჭანტურია, მით წყარო, გვ. 188 შემდგომი მითითებებითა და მაგალითებით). მთავარია მოსარჩელის განცხადებები პროცესის წინ და კერძოდ, 2013 წლის ნერილის შინაარსი. გადამწყვეტია აგრეთვე, რომ ვადის დენა მხოლოდ მაშინ იწყება, როგორც კი დამთავრდება იძულების განხორციელება. როგორც ჩანს, ეს 2013 წელს მოხდა, ვინაიდან მანამდე ხორციელდებოდა შესრულებები, როგორც ეს ჩანს მიღება-ჩაბარების აქტიდან.“

შეცილება შეიძლება განხორციელდეს კონკლუდენტურადაც, თუმცა არ არის აუცილებელი, ცალსახად იქნეს გაცხადებული. საკმარისია, რომ მხარე დაეყრდნოს იმას, რომ მას არ სურს დატოვოს იძულების ფორმით დადებული გარიგება მოქმედ ფორმაში (Palandt-Ellenberger, მით. წყარო, პარა. 143 ველები 2 და 3). ამისათვის საკმარისია საეჭვოობისას 2013 წელს მოსარჩელის მიერ წამოყენებული მოთხოვნები“.

სასამართლოს გადაწყვეტილება: საკასაციო სასამართლომ გაიზიარა სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება და აღნიშნა: „განსახილველ შემთხვევაში სადავო გარიგების კონტრაჰენცია სახელმწიფო, რომლის მონანილეობით დადებული ხელშეკრულებების მიმართ იმთავითვე ნავარაუდევია კანონშესაბამისობის ანუ ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში სსკ-ის 54-ე მუხლით დადგენილი სამი დამოუკიდებელი წინაპირობის დაცვის მოლოდინი იმ მხარის მიერ, რომელიც ძლიერ მხარესთან შედის სახელშეკრულებო ბოჭვაში. მიუხედავად იმისა, რომ სსკ-ის 319

მუხლი ადგენს სახელმწიფოებო თავისუფლების პრინციპს, რაც იმას ნიშნავს, რომ კერძოსამართლებრივი, გარიგების მონაწილეები კანონის ფარგლებში უფლებამოსილი არიან, თავისუფლად დადონ ისეთი ხელმწიფოებები, რომლებიც კანონით გათვალისწინებული არ არის, მაგრამ არ ეწინააღმდეგება მას ანუ მოქმედებს პრინციპი ნებადართულია, რაც აკრძალული არ არის, დასახელებული ნორმის დეფინიციიდან გამომდინარე, სახელმწიფოებო თავისუფლებაც კანონისმიერ ჩარჩოშია მოქცეული და აქედან გამომდინარე, როდესაც სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობის მხარეა სახელმწიფო, განსაკუთრებით მაღალი სტანდარტით უნდა შემოწმდეს და შეფასდეს გარიგების „ძლიერი“ კონტრაქტის ქცევა/ქმედება რამდენად შეესაბამება სსკ-ის 54-ე მუხლის წინაპირობათაგან ისეთ სპეციფიკურ დანაწესს, როგორცაა ზნეობის ნორმები. ასეთ ვითარებაში სასამართლოს კვლევისა და შეფასების საგანია, თუ რამდენად მორალურად შეიძლება იქნეს მიჩნეული ისეთი გარიგება, როდესაც სახელმწიფო უსასყიდლოდ ღებულობს გარკვეულ მომსახურებას, ქონებას საკუთრებაში და ა.შ. ანუ პრაქტიკულად რატომ შეიძლება კერძო სამართლის პირმა „დაასაჩუქროს“ სახელმწიფო, რამდენად შეესაბამება აღნიშნული იმ ზოგად მორალურ კატეგორიას, რომ სახელმწიფოს, რომელსაც აქვს ვალდებულება საკუთარი რესურსებით თითოეული პირის უფლება და ინტერესი დაიცვას, ფიზიკურმა ან იურიდიულმა პირმა აჩუქოს რაიმე ქონება, უსასყიდლოდ მოემსახუროს“.

საკაცაციო სასამართლომ აგრეთვე მიუთითა, რომ: „სახელმწიფოს მონაწილეობით დადებული გარიგებების მიმართ, თუკი მოსარჩელე კონკრეტულ ფაქტებზე მითითებით აცხადებს, რომ მასზე განხორციელდა იძულება (ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური), პრეზუმირებულია, რომ იძულება განხორციელდა და სახელმწიფოს უბრუნდება მტკიცების ტვირთი, რომ იძულებას ადგილი არ ჰქონია, მანვე უნდა დაამტკიცოს, რატომ არის შეუძლებელი ამგვარი პრეზუმფციის დაშვება, რაც ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში გარიგების შინაარსის დეტალურ კვლევასა და გაანალიზებას მოითხოვს. სწორედ ამგვარ მყარ პრეზუმფციებს ეფუძნება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო საქმეში *გუსინსკი რუსეთის წინააღმდეგ, ნაცვლიშვილი და გოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ, გალსთიანი სასომხეთის წინააღმდეგ*, რაზედაც უთითებს სააპელაციო სასამართლო გასა-

ჩივრებულ გადანყევტილებაში“.

ვინაიდან შემკვეთი აპელირებდა მოთხოვნის ხანდაზმულობაზე, საკასაციო სასამართლომ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებითაც გააკეთა განმარტება. „იძულებით დადებული გარიგების შეცილების ვადაა ერთი წელი, რომელიც აითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც დამთავრდება პირის იძულების მომენტი; მნიშვნელოვანია, რომ იძულების მომენტის დასრულება უკავშირდება პირის სუბიექტურ აღქმას, რომ მის პიროვნებას ან ქონებას, მისი ოჯახის წევრებს ან ახლო ნათესავებს აღარ ემუქრებათ რეალური საფრთხე. იძულებით დადებული გარიგების შემთხვევაში ვადის დენა იწყება იმ მომენტიდან, როდესაც იძულების სიტუაცია მთავრდება. გადამწყვეტია მომენტი, რომელშიც შეცილებაზე უფლებამოსილი პირი აღარ იმყოფება იძულებით განპირობებული შედეგის გავლენის ქვეშ. აღნიშნული იძულების პირის სუბიექტური თვალთახედვიდან უნდა იქნეს შეფასებული (იხ. A. Arnold in Ermann BGB Kommentar 14. Aufl. Band. I. Köln 2014 § 124 Rn 4) და არა იძულების განხორციელების მომენტიდან ერთი წლის განმავლობაში, როგორც ეს კასატორს მიაჩნია. სსკ-ის 89-ე მუხლით დადგენილია არა ხანდაზმულობის, არამედ სადავო გარიგების გამო შეცილების სპეციალური ერთწლიანი ვადა. შსკ-ის 85-ე და 89-ე მუხლებში აღწერილი წინაპირობების განხორციელების დადასტურების შემთხვევაში, კრედიტორის მოთხოვნას მოვალისადმი სამართლებრივი საფუძველი გააჩნია, დასახელებულ ნორმებთან ერთად კონდიქციური სამართლის 978-ე მუხლის „პირს, რომელიც მეორე პირს გადასცემს რაიმეს არა ვალდებულების შესასრულებლად, არამედ იძულების ან მუქარის საფუძველზე, შეუძლია მოითხოვოს მისი უკან დაბრუნება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა მიმღებს უფლება ჰქონდა გადაცემულზე“.

2.2. ადმინისტრაციულ საქმეებზე წარმოდგენილი სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების ანალიზი

პოლიტიკური ნიშნით დისკრიმინაცია

საქმის ფაქტობრივი გარემოებები: ერთ-ერთ საქმეში⁷⁴ მოსარჩელე დავობდა, რომ სამსახურიდან მისი გათავისუფლება განხორციელდა პოლიტიკური ნიშნით დისკრიმინაციის საფუძველზე. შესაბამისად, მოსარჩელე ითხოვდა დამსაქმებლის, (ადმინისტრაციულ ორგანოს) მიერ გამოცემული ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის ბათილად ცნობას, სამუშაოზე აღდგენასა და განაცდურის ანაზღაურებას.

ვინაიდან სასარჩელო მოთხოვნა უკავშირდებოდა დისკრიმინაციის ფაქტის დადგენას, ამავდროულად, მორალური ზიანის ანაზღაურების ნაწილში საქმის სამოქალაქო კოლეგიისთვის განსჯადობით გადაგზავნის საკითხს, საქართველოს სახალხო დამცველმა ისარგებლა კანონმდებლობით მინიჭებული უფლებამოსილებით და საქმის განმხილველ მოსამართლეს წარუდგინა სასამართლო მეგობრის მოსაზრება (*Amicus Curiae*)⁷⁵.

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება: მოსარჩელე სადავოდ ხდიდა სამსახურიდან გათავისუფლებას დისკრიმინაციული მოტივით, კერძოდ, ის მიიჩნევდა, რომ გათავისუფლების ბრძანების გამოცემა მოხდა მხოლოდ იმის გამო, რომ იგი „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ პერიოდში დასაქმებული კადრი იყო. სახალხო დამცველის მოსაზრებით, სასამართლო ვერ შეაფასებდა დისკრიმინაციული მოტივით მოხდა თუ არა მოსარჩელის გათავისუფლება თუ პირველ რიგში არ იმსჯელებდა რეორგანიზაციის ნამდვილობისა და კანონიერების საკითხზე. სახალხო დამცველმა, ასევე, აღნიშნა, რომ დისკრიმინაციის ფაქტის დადგენა იმდენად მჭიდროდ იყო დაკავშირებული სამსახურიდან გათავისუფლებასთან, რომ მათი განცალკავება შეუძლებელი იქნებოდა.

⁷⁴ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 29 იანვრის გადაწყვეტილება, საქმე №3/4436-15.

⁷⁵ საქართველოს სახალხო დამცველის 2015 წლის 15 დეკემბრის სასამართლო მეგობრის მოსაზრება (№13-2/10084). იხ. <https://drive.google.com/file/d/0B9BM3M8hbgAUQTFFbkRtankteK/view>.

განსჯადობასთან დაკავშირებით, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაზე დაყრდნობით, სახალხო დამცველმა აღნიშნა, რომ „სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში ისეთი ჩანაწერის არსებობა, რომელიც არ არის ადმინისტრაციულ პროცესში არ წამოადგენს განსჯადობის განმსაზღვრელს და ადმინისტრაციული კოლეგიის მოსამართლეს აქვს თავისუფლება გამოიყენოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მუხლები. ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსი არ არეგულირებს დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული დავების განხილვის სპეციფიკას, შესაბამისად, საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის პირველი მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული დავების დროს ადმინისტრაციული კოლეგია უნდა იყენებდეს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-7³ თავს“.

სახალხო დამცველის განმარტებით, თუ მოცემულ საქმეში დადასტურდებოდა, რომ მოსარჩელის სამსახურიდან გათავისუფლების საფუძველი იყო პოლიტიკური მოტივი, სახეზე იქნებოდა დისკრიმინაცია სამსახურიდან გათავისუფლების დროს და უკანონო ადმინისტრაციული სამართლებრივი აქტი, ვინაიდან დისკრიმინაციული მოტივით გამოტანილი აქტი, ვერასდროს ჩაითვლება კანონიერ აქტად, რამდენადაც იგი არღვევს საქართველოს კონსტიტუციის მე-14 მუხლით დაცულ თანასწორობის უფლებას და „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ კანონის მოთხოვნებს. შესაბამისად, სახალხო დამცველის მოსაზრებით, შეუძლებელია სასამართლომ განცალკევებით შეაფასოს აქტის კანონიერება და დისკრიმინაცია, მაშინ როდესაც სწორედ სავარაუდო დისკრიმინაციული მოტივი წარმოადგენს აქტის უკანონობის მთავარ საფუძველს.

სასამართლოს გადანყვეტილება: აღნიშნულ საქმეში სასამართლომ საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე მუხლზე, საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 60¹ და „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის 96-ე და 97-ე მუხლებზე დაყრდნობით, იმსჯელა მხოლოდ ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ გამოცემული ინდივიდუალური ადმინისტრაციული აქტის კანონიერებაზე, რაც შეეხება სამსახურიდან გათავისუფლების შესაძლო დისკრიმინაციულ საფუძველს, ამ მხრივ, გადანყვეტილებაში შეფასება არ გვხვდება.

მოცემულ შემთხვევაში, მოპასუხე ადმინისტრაციულ ორგანო-ში განხორციელებული რეორგანიზაციით ქ.თბილისის მერიის სოციალური მომსახურების და კულტურის საქალაქო სამსახურის ნაცვლად ცალ-ცალკე ჩამოყალიბდა ქ.თბილისის მუნიციპალიტეტის მერიის ჯანდაცვისა და სოციალური მომსახურების საქალაქო სამსახური და ქ.თბილისის მერიის კულტურის საქალაქო სამსახური. ამასთან, დასახელებული საქალაქო სამსახურების დებულებებიდან გამომდინარე, არ მომხდარა ფუნქციურად ახალი სტრუქტურის ჩამოყალიბება, არამედ ერთი საქალაქო სამსახურიდან გამოეყო დარგობრივად ორი სამსახური, რაც მეთყველებს მასზე, რომ ამ სამსახურებში შექმნილი შტატებიც შესაბამისობაში დარჩა იმ ამოცანებთან და ფუნქციებთან, რასაც თავდაპირველ გაერთიანებულ სამსახურში ერთი მხრივ განათლებისა და კულტურის განყოფილებას, ხოლო მეორე მხრივ – სპორტის, სოციალური მომსახურებისა და ჯანდაცვის განყოფილებებს გააჩნდათ. აღსანიშნავია, რომ წამყვანი სპეციალისტის ძირითადი ფუნქცია სამსახურის ფუნქციებიდან გამომდინარე სხვადასხვა დავალებების შესრულებაა და წამყვანი სპეციალისტის შტატი არსებობდა როგორც რეორგანიზაციამდე არსებულ სამსახურში, ასევე, არსებობს რეორგანიზაციის შემდეგ შექმნილ სამსახურებში, ამასთან, დადგენილი გარემოებებიდან გამომდინარე, რეორგანიზაციის შედეგად შტატების რაოდენობა, საერთო ჯამში, მართალია შემცირდა, თუმცა შტატი, რომლიდანაც მოსარჩელე გათავისუფლდა, დაწესებულებაში შენარჩუნდა.

სასამართლომ აღნიშნა, რომ ადმინისტრაციული ორგანოს დისკრეცია არ ნიშნავს თანაზომიერებისა და კანონიერების პრინციპის უგულებელყოფას. ადმინისტრაციული ორგანოს თავისუფალი მოქმედების სფერო შეზღუდულია კანონით და მთავრდება იქ, სადაც იწყება კანონით დადგენილი შეზღუდვები. სასამართლომ, ასევე, მიუთითა, რომ „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონი დანესებულებაში შტატების შემცირების პირობებშიც ადმინისტრაციას ანიჭებს დისკრეციას, მოახდინოს თანამშრომელთა პროფესიული ჩვევების, კვალიფიკაციის, შრომის დისციპლინის და ა.შ. ადეკვატური, ობიექტური შეფასება და მიიღოს შესაბამისი მოტივირებული გადაწყვეტილება, ვინაიდან ეს მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ კონკრეტული საჯარო მოხელის, არამედ მთლიანად საჯარო სამსახურისთვის.

მოცემულ შემთხვევაში, სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის სამსახურიდან გათავისუფლების თაობაზე მიღებული გადაწყვეტილება არ ემყარებოდა ზემოაღნიშნულ პრინციპებს. შესაბამისად, სასამართლოს გადაწყვეტილებით ადმინისტრაციულ ორგანოს დაევალა ერთი თვის ვადაში საქმისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე გარემოებების გამოკვლევისა და შეფასების შედეგად მოსარჩელის მიმართ ახალი ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის გამოცემა.

დაბადების სააქტო ჩანაწერებში სქესის ცვლილების საკითხი

საქმის ფაქტობრივი გარემოებები: ერთ-ერთ საქმეში⁷⁶ მოსარჩელე ითხოვდა სააქტო ჩანაწერებში, დაბადებისა და პირადობის მოწმობაში, მითითებული მდებარეობითი სქესის შეცვლას მამრობითი სქესით. მოსარჩელის მტკიცებით, პირადობის დამადასტურებელ დოკუმენტებში აღნიშნული სქესის შეუსაბამობა მის გენდერულ იდენტობასა და გარეგნობასთან, გავლენას ახდენდა მის ყოველდღიურ ცხოვრებასა და განვითარების ყველა ეტაპზე. მას პრობლემები ექმნებოდა როგორც მომსახურების სფეროში (სამკურნალო, საბანკო და სხვა დაწესებულებები) ასევე, საქართველოს კანონმდებლობით გარანტირებული სხვა უფლებების რეალიზაციისას.

სასარჩელო მოთხოვნის მიხედვით, მოსარჩელემ მოითხოვა იუსტიციის სამინისტროს სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტოს თბილისის სამოქალაქო რეესტრის სამსახურს დაევალოს ახალი ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის მიღება, რომლის მიხედვითაც დაბადების სააქტო ჩანაწერში შეიცვლებოდა სქესის აღმნიშვნელი ჩანაწერი.

ტრანსგენდერი ადამიანების წინაშე მდგარი გამოწვევებისა და ლგბტ პირთა უფლებების დაცვის კუთხით, აღნიშნული საქმის განხილვის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, საქართველოს სახალხო დაცველმა ისარგებლა მისთვის კანონით მინიჭებული უფლებამოსილებით და საქმის განმხილველ მო-

⁷⁶ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 27 დეკემბრის გადაწყვეტილება, საქმე №3/7083-15.

სამართლეს წარუდგინა სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება (Amicus Curiae)⁷⁷.

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება: სახალხო დამცველმა მიუთითა, რომ მოსარჩელის გენდერული იდენტობა შეესაბამებოდა მამრობით სქესს, რადგან მას შეცვლილი ჰქონდა სახელი, იტარებდა ჰორმონალურ თერაპიას, მისი ჩაცმულობა და გარეგნობა შეესაბამებოდა მის იდენტობას. ამავედროულად, მას ჰყავდა მუდმივი პარტნიორი ქალი.

სახალხო დამცველის განმარტებით, „გენდერული იდენტობა ეხება თითოეული ადამიანის მიერ გენდერის ღრმა შინაგან და ინდივიდუალურ განცდას, რომელიც შესაძლოა არ ემთხვეოდეს სქესს, რომელიც დაბადებისას მიაკუთვნეს. გენდერის სამართლებრივი აღიარება არის ადამიანის გენდერული იდენტობის და სახელის ოფიციალური აღიარება სამართლებრივ დოკუმენტებში. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ არაერთხელ იმსჯელა გენდერის სამართლებრივი აღიარების მნიშვნელობის შესახებ ტრანსგენდერი ადამიანების უფლებების დაცვასთან მიმართებაში.“⁷⁸

გარდა აღნიშნულისა, გენდერის სამართლებრივი აღიარება მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც დოკუმენტები, შეიცავს სახელის და სქესის მაიდენტიფიცირებელ ინფორმაციას, შესაბამისად, იმ შემთხვევაში, როდესაც ტრანსგენდერ ადამიანებს არ ეძლევათ სამოქალაქო დოკუმენტებში სქესის აღმნიშვნელი ჩანაწერის შეცვლის შესაძლებლობა, ამ დოკუმენტებით სარგებლობისას იზრდება მათი დისკრიმინაციის რისკი და ალბათობა იმისა, რომ ეს ადამიანები, შესაძლოა, გახდნენ არასათანადო მოპყრობის ან ძალადობის მსხვერპლნი“.

სახალხო დამცველმა აღნიშნა, რომ საკანონმდებლო დონეზე სქესის შეცვლის პროცედურული წესი განერილი არ არის, ხოლო საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მიერ დადგენილ სქესის შეცვლის პრაქტიკას საფუძვლად უდევს ანატომიური სქესის შეცვლის ოპერაციის ცნობის წარდგენის აუცილებლობა.

⁷⁷ საქართველოს სახალხო დამცველის 2016 წლის 15 იანვრის სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება (№08/528).

⁷⁸ Toolkit, Legal gender recognition, December 2013.

ომბუდსმენის შეფასებით, ზემოაღნიშნული მიდგომა არ გამომდინარეობს საქართველოს კანონმდებლობიდან და ის ეწინააღმდეგება საერთაშორისო პრაქტიკასაც.

2014 წელს ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კომიტეტმა საქართველოს მე-4 და მე-5 გაერთიანებული ანგარიშის განხილვის შედეგად მომზადებულ დასკვნით რეკომენდაციებში⁷⁹ მოუწოდა სახელმწიფოს „მიიღოს ზომები ლესბოსელი, ბისექსუალი და ტრანსგენდერი ქალების მიერ განცდილ ძალადობასა და შევიწროებასთან დაკავშირებით, ასევე, გააუქმოს ტრანსგენდერი ადამიანებისთვის პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტის მიღების პროცესში არსებული შეზღუდვები“.

ევროპის მინისტრთა საბჭოს რეკომენდაციის „სექსუალური ორიენტაციის და გენდერული იდენტობის საფუძველზე დისკრიმინაციასთან ბრძოლის ზომების შესახებ“ (MC/Rec (2010)5) მიხედვით, განსაზღვრულია სქესის კვლავ მინიჭებისა და სამართლებრივ აღიარებასთან დაკავშირებული მოთხოვნები. „წევრმა სახელმწიფოებმა უნდა მიიღონ შესაბამისი ზომები, რათა ცხოვრების ყველა სფეროში მოახდინონ პირის სქესის შეცვლის სრული სამართლებრივი აღიარება; კერძოდ, შესაძლებელი უნდა გახდეს სახელისა და სქესის ჩანაწერის შეცვლა სწრაფი, გამჭვირვალე და ადვილად ხელმისაწვდომი გზით“.⁸⁰

ამავე რეკომენდაციის მიხედვით, უნდა გადაიხედოს არაჰუმანიური მოთხოვნები რომელთა შესრულება გენდერის იურიდიული აღიარებისთვის არის სავალდებულო, მათ შორის ის ნაწილი, რომელიც ფიზიკური ხასიათის ცვლილებებს ეხება. ამასთან, სახელმწიფოებმა უნდა მიიღონ შესაბამისი ზომები, რათა უზრუნველყონ ტრანსგენდერი ადამიანებისთვის სქესის შეცვლის მომსახურების ეფექტური ხელმისაწვდომობა, რომელიც თავისუფალი იქნება არაგონივრული მოთხოვნებისგან. სერვისებზე ხელმისაწვდომობა უნდა მოიცავდეს ტრანსგენდერთა ჯანდაცვის სფეროში არსებულ ფსიქოლოგიურ, ენდოკრინოლოგიურ და

⁷⁹ Combined fourth and fifth periodic reports of Georgia (CEDAW/C/GEO/4-5).

⁸⁰ ევროპის მინისტრთა საბჭოს კომიტეტის რეკომენდაცია წევრი სახელმწიფოებისთვის „სექსუალური ორიენტაციის და გენდერული იდენტობის საფუძველზე დისკრიმინაციასთან ბრძოლის ზომების შესახებ“ – CM/REC (2010) 5. პუნ.21.

ქირურგიულ მომსახურებას. არცერთ ადამიანს არ უნდა ჩაუტარდეს სქესის შეცვლის პროცედურა თავისივე თანხმობის გარეშე.⁸¹

რეკომენდაციების განმარტებით მემორანდუმში აღნიშნულია, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში გენდერის კვლავ მინიჭებას წინაპირობად უძღვის ისეთი პროცედურები, როგორცაა შეუქცევადი სტერილიზაცია, ჰორმონული თერაპია, წინასწარი ქირურგიული პროცედურები და ზოგჯერ იმის დასტურიც, რომ ადამიანს შეუძლია თავისი გენდერის სოციალურ როლში დიდი ხნის განმავლობაში ცხოვრება. მემორანდუმში აღნიშნულია, რომ არსებობენ ადამიანები, რომელთათვის ჰორმონული ან ქირურგიული პროცედურების გავლა ჯანმრთელობის გამო შეუძლებელია. შესაბამისად, საჭიროა არათანაზომიერი მოთხოვნები გადაიხედოს და შეიცვალოს.⁸²

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებაში მიმოხილულია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა, რომლებშიც განხილულია ის სირთულეები, რომლებსაც ტრანსგენდერი ადამიანები აწყდებიან პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტებისა თუ დაბადების მოწმობებში, სქესის ჩანაწერის შეცვლის შეუძლებლობის გამო.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, სახალხო დამცველმა მიუთითა, რომ სასამართლოში მოსარჩელეს უნდა ეჩვენებინა, რომ დაბადების მოწმობაში სქესის ჩანაწერის შეცვლის უფლებით სარგებლობისთვის, ანატომიური სქესის შეცვლის ოპერაციის ცნობის წარდგენის მოთხოვნა იყო გაუმართლებელი და ამგვარი მოთხოვნის გამო, მისთვის პრაქტიკულად, შეუძლებელი ხდებოდა სქესის ჩანაწერის შეცვლის უფლებით სარგებლობა. ამასთან, მას უნდა დაემტკიცებინა ის ფაქტიც, რომ სქესის შეცვლის შეუძლებლობის გამო ირღვეოდა მისი პირადი ცხოვ-

⁸¹ ევროპის მინისტრთა საბჭოს კომიტეტის რეკომენდაცია წევრი სახელმწიფოებისთვის „სექსუალური ორიენტაციის და გენდერული იდენტობის საფუძველზე დისკრიმინაციასთან ბრძოლის ზომების შესახებ“ – CM/REC (2010) 5. პუნ. 20, პუნ.35.

⁸² ევროპის მინისტრთა საბჭოს კომიტეტის რეკომენდაცია წევრი სახელმწიფოებისთვის „სექსუალური ორიენტაციის და გენდერული იდენტობის საფუძველზე დისკრიმინაციასთან ბრძოლის ზომების შესახებ“ – CM/REC (2010) 5 განმარტებითი მემორანდუმ პუნ. 20-21.

რების ხელშეუხებლობის უფლება. ხოლო მოპასუხე მხარეს კი უნდა დაემტკიცებინა, რომ ტრანსგენდერ პირთათვის დაბადების მოწმობაში სქესის შეცვლის შეტანის საფუძველად ანატომიური სქესის შეცვლის დოკუმენტის წარდგენა ემსახურებოდა კანონიერ მიზანს და რომ პირადი ცხოვრების სფეროში ჩარევის ამგვარი ფორმა იყო გამართლებული.

სასამართლოს გადაწყვეტილება: მოცემულ საქმეში სასამართლომ არ გაიზიარა სახალხო დამცველის სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება და აღნიშნა, რომ „მოსარჩელის მიზანი – მისი თვითშეგრძნებიდან – გენდერული იდენტობიდან გამომდინარე, შეცვალოს მისი სქესის აღმნიშვნელი, სამოქალაქო აქტის ჩანაწერში მითითებული მონაცემები რეალურად მიღწევადია, მისი თავისუფალი ნების საფუძველზე განხორციელებული სამედიცინო, ოპერაციული ჩარევის გზით.

ამრიგად, ადამიანის საიდენტიფიკაციო მონაცემებში სქესის აღმნიშვნელი ინფორმაციის შეცვლის მოთხოვნა მხოლოდ მაშინ იქნება საქართველოს კონსტიტუციის მე-16, მე-17 და მე-20 მუხლებით, აგრეთვე ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული უფლებებით დაცული სფეროს დაცვის ღირსი ობიექტი, როდესაც ასეთ მოთხოვნას პირის ბიოლოგიურ-ფიზიოლოგიური მდგომარეობის – სქესის თაობაზე ნამდვილი, შესაბამისი ფაქტობრივი გარემოება უდევს საფუძველად.

სასამართლო მიუთითებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალზე, სადაც აღნიშნულია, რომ პირებს, რომლებსაც ოპერაციულად არ შეუცვლიათ სქესი კონვენციის მე-8 მუხლს ვერ დაეყრდნობიან მათ სქესთან დაკავშირებული საიდენტიფიკაციო მონაცემების ცვლილების მოთხოვნისას. მაგალითისთვის, საქმეზე – ჰამალაინინი (*Hamalainen*) ფინეთის წინააღმდეგ (განაცხადი №37359/09, 2014 წლის 16 ივლისი) ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განმარტა (პუნქტი 58-ე და 59-ე), რომ განმცხადებელმა სცადა საკუთარი საიდენტიფიკაციო ნომრის შეცვლა მამრობითიდან მდედრობითზე, რადგანაც ქირურგიული ჩარევის შედეგად მამრობითი სქესის მდედრობითზე შეცვლის შედეგად, მისი მამრობითი სქესის საიდენტიფიკაციო ნომერი აღარ შეესაბამებოდა არსებულ რეალობას. სასამართლომ მრავალ საქმეზე დაად-

გინა, რომ პოსტ-ოპერაციულ ტრანსსექსუალებს შეუძლიათ ამტკიცონ, რომ არიან კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევის მსხვერპლები, მათი სქესის სამართლებრივი აღიარების არ არსებობის საფუძვლით (გრანტი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Grant v. the United Kingdom*), №32570, § 40, ECHR 2006-VII; და *litvis winaarMdeg (L. v. Lithuania)*, №27527/03, §59, ECHR 2007-IV).

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლო მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ მოპასუხე – სსიპ სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტოს თბილისის სამოქალაქო რეესტრის სამსახურის უარი სამოქალაქო აქტის ჩანაწერში მოსარჩელის სქესის შესახებ მონაცემის შეცვლაზე იმ პირობებში, როდესაც მისი ბიოლოგიურ-ფიზიოლოგიური მოცემულობა – სქესი არ შეესაბამება მის მიერ მოთხოვნილ სქესის აღმნიშვნელ მონაცემს, სრულ შესაბამისობაშია საქართველოს კონსტიტუციასთან, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციასთან, „სამოქალაქო აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონთან, საქართველოს ზოგად ადმინისტრაციულ კოდექსთან ან სხვა საკანონმდებლო, თუ კანონქვემდებარე ნორმატიულ აქტებთან, რის გამოც მოსარჩელის სარჩელი უსაფუძვლოა და არ უნდა დაკმაყოფილდეს.

სტიქიის შედეგად დაზარალებული მენარმეებისთვის ფულადი კომპენსაციის გაცემის საკითხი

საქმის ფაქტობრივი გარემოებები: ერთ-ერთ საქმეში⁸³ მოსარჩელები ქ.თბილისის მუნიციპალიტეტის მერიის ქონების მართვის სააგენტოს ედავებოდნენ, სტიქიური უბედურების შედეგად მიყენებული ზარალის ანაზღაურებას. კერძოდ, 2015 წლის 13-14 ივნისს მომხდარი სტიქიის შედეგად, დაზიანდა მათ საკუთრებაში არსებული საოჯახო ბიზნესი „ვულკანიზაცია“, რომლის კონსტრუქციაც სრულად დაზიანდა, რის შედეგადაც, მოსარჩელებს მიადგათ მნიშვნელოვანი ზიანი.

⁸³ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2017 წლის 23 მარტის გადაწყვეტილება, საქმე №3/7948-16.

აღნიშნულ საქმეზე კანონმდებლობით გათვალისწინებული შე-
საძლებლობით ისარგებლა საქართველოს მოქალაქემ, თ.გ-მ და
საქმის განმხილველ მოსამართლეს წარუდგინა სასამართლოს
მეგობრის მოსაზრება (Amicus Curiae).

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება: მოქალაქე თ.გ-მ სასა-
მართლოს მიუთითა, რომ ბიზნესი ისეთივე საკუთრებაა, რო-
გორც ადამიანის საცხოვრებელი სახლი, ავტომანქანა, ავეჯი
თუ სხვადასხვა სამომხმარებლო ნივთები, რომელიც მან შეიძი-
ნა და სტიქიის შედეგად დაკარგა. მოქალაქის შეფასებით, მთავ-
რობამ დაუშვა ანაზღაურების პრეცედენტი და კონკრეტულ
შემთხვევებში ანაზღაურა დაუზღვეველი ქონება, სტიქიისგან
დაზიანებული ავტომანქანები და გასცა კომპენსაციები. შესა-
ბამისად, სასამართლოში წარმოდგენილი მოსაზრების მიხედ-
ვით, სახელმწიფო არ ახდენდა სტიქიის ზონაში მოხვედრილი
მოსახლეობის ზიანის ანაზღაურებას თანასწორობის პრინცი-
პის დაცვით.

სასამართლოს გადაწყვეტილება: აღნიშნულ საქმეში სასამარ-
თლომ გაიზიარა ფიზიკური პირის მიერ წარმოდგენილი სასა-
მართლოს მეგობრის მოსაზრება და თბილისის მუნიციპალიტე-
ტის მერიის სსიპ ქონების მართვის სააგენტოს დააკისრა მო-
სარჩელების სასარგებლოდ კომპენსაციის გაცემა.

სასამართლომ განმარტა, რომ მოცემულ შემთხვევაში მოსარ-
ჩელისთვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების სამართლებრივ
საფუძვლად ვერ განიხილებოდა საქართველოს კონსტიტუცი-
ის 42-ე მუხლის მე-9 პუნქტი, ვინაიდან არ არსებობდა ამ კონ-
სტიტუციური ნორმის გამოყენების უმთავრესი ელემენტი – მი-
ზეზობრივი კავშირი დამდგარ ზიანსა და მოპასუხის ქმედებას
შორის. კერძოდ, მოსარჩელების ქონების დაზიანების მიზეზი
არ გამხდარა მოპასუხისა თუ სხვა სახელმწიფო ორგანოს მარ-
თლსაწინააღმდეგო ქმედება. სასამართლომ აქვე განმარტა,
რომ საქართველოში არსებული სამართლებრივი რეგულაციები
არ აკისრებს სახელმწიფოს ვალდებულებას უზრუნველყოს
სტიქიის შედეგად მიყენებული მატერიალური ზიანის ანაზღა-
ურება მოსახლეობისთვის. აღნიშნული სახის ქმედება წარმო-
ადგენს სახელმწიფოს კეთილ ნებას. თუმცა, სახელმწიფოს ევა-
ლება გამოვლენილი ნება გააგრძელოს პირებზე ყოველგვარი
დისკრიმინაციის გარეშე. სახელმწიფოს ხელთ არსებული რე-

სურსი არ უნდა მიეკუთვნოს კონკრეტულ ჯგუფს დისკრიმინაციულად, ამისათვის სათანადო გამართლების გარეშე. სასამართლომ აღნიშნა, რომ საქართველოს კონსტიტუცია წარმოადგენს პირთა დისკრიმინაციისაგან დაცვის გარანტს.

განსახილველ შემთხვევაში არსებითი მნიშვნელობის მქონე გარემოებას წარმოადგენს დადგინდეს მოპასუხის მიერ სტიქიით დაზარალებულ პირთა დიფერენციაციას ამართლებს თუ არა მათ შორის არსებული უთანასწორობა, განსხვავებულ მოპყრობას დაქვემდებარებული ჯგუფები არიან თუ არა განსხვავებულ მდგომარეობაში, ხოლო ანალოგიურ მოპყრობას დაქვემდებარებული ჯგუფები – ანალოგიურ მდგომარეობაში. ამდენად, უნდა შედარდეს იმ პირთა ჯგუფი, რომლებიც დაქვემდებარენ კომპენსირებას და ჯგუფები რომელთაც უარი ეთქვათ.

დადგენილია, რომ სახელმწიფოს მიერ გაცემულ იქნა კომპენსაციები სტიქიით დაზარალებულ პირთა მიმართ ვისაც გაუნადგურდათ საცხოვრებელი, დაქირავებულ ფართში განთავსებული მოძრავი ქონება და ასევე მოძრავი ქონება ავტომანქანების სახით, ხოლო კომპენსაციით არ იქნა დაკმაყოფილებული პირები (კონკრეტულ შემთხვევაში მოსარჩელები), რომელთაც გააჩნდათ საწარმო სტიქიის მიმდებარე ტერიტორიაზე, სადაც განთავსებული იყო მთელი რიგი მოძრავი ქონება, რომელიც განადგურებულ იქნა.

მოცემულ შემთხვევაში, სასამართლოს მიაჩნია, რომ საცხოვრებელი სახლის, დაქირავებულ ფართში არსებული ქონების და ავტომანქანის მესაკუთრეები, ასევე, საწარმოს მეპატრონენი, წარმოადგენენ ანალოგიურ მდგომარეობაში მყოფ პირებს, ვინაიდან მათ გაუნადგურდათ ქონება და აქვთ ანალოგიური ინტერესი აინაზღაურონ მიყენებული ზიანი. დასახელებულ ჯგუფებს ერთგვარად აქვთ სურვილი და მოლოდინი მასზედ, რომ სტიქიის შედეგად განადგურებული საკუთრების ობიექტები იქნება კომპენსირებული სახელმწიფოს მიერ გამოვლენილი კეთილი ნების შემთხვევაში. სასამართლო ვერ გაიზიარებს მოპასუხე მხარის განმარტებას მასზედ, რომ კომპენსაციის გაცემის ერთადერთ მიზანს წარმოადგენდა პირთა საცხოვრისით უზრუნველყოფა, ვინაიდან როგორც საკრებულოს მიერ მიღებული წესი, ასევე, ადმინისტრაციული ორგანოს წარმომადგენლის მიერ დადასტურებული გარემოება მიუთითებს მასზედ, რომ

კომპენსაციას დაექვემდებარა არა მხოლოდ ის პირები ვისაც გაუნადგურდა საცხოვრებელი ფართი და მოხდა მათი საცხოვრისით უზრუნველყოფა, არამედ მოძრავი ქონების მესაკუთრეებიც, მათ შორის ავტომანქანების მესაკუთრეებიც დაექვემდებარენ კომპენსირებას, რაც ერთმნიშვნელოვნად გამორიცხავს სახელმწიფოს ნებას უზრუნველყო პირები მხოლოდ საცხოვრებლით, რომლებსაც გაუნადგურდა იგი სტიქიის შედეგად. ამდენად, სასამართლოს მიაჩნია, რომ მოსარჩელები, რომელთაც გააჩნდათ საწარმო სტიქიის მიმდებარე ტერიტორიაზე წარმოადგენენ ანალოგიურ მდგომარეობაში მყოფ პირებს, იმ პირებთან მიმართებით ვინც დაექვემდებარა კომპენსირებას. ხოლო სახელმწიფოს მიერ განხორციელდა მოსარჩელეთა მიმართ განსხვავებული მოპყრობა – არ იქნა დაკმაყოფილებული კომპენსაციით. მოპასუხის მიერ მითითებული პოზიცია – პირთა მხოლოდ საცხოვრისით უზრუნველყოფის შესახებ, არსებული ფაქტობრივი გარემოებების პირობებში, არ იქნა სარწმუნოდ მიჩნეული, შესაბამისად განსხვავებული მოპყრობა არ არის გამართლებული სათანადო გარემოებებით. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოსარჩელებს უსაფუძვლოდ ეთქვათ უარი სტიქიის შედეგად განადგურებული/დაზიანებული ქონების კომპენსაციისგან.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა მიერ პარკირების სპეციალური სადგომით სარგებლობის უფლებასთან დაკავშირებით

საქმის ფაქტობრივი გარემოებები: ერთ-ერთ საქმეში⁸⁴, მოსარჩელე, რომელიც იყო შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირი, დავობდა, რომ მის მიმართ ადგილი ჰქონდა პარკირების სპეციალური სადგომით სარგებლობისას დისკრიმინაციულ ხელშეშლას. კერძოდ, ა.ა-მ კუთვნილი ავტომობილი გააჩერა შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა სადგომზე, გაჩერების მოტივაციას კი წარმოადგენდა ის ფაქტი, რომ აღნიშნული პირი იმ მომენტში ემსახურებოდა მკვეთრად გამოხატული შესაძლებლობის მქონე პირს (მოსარჩელეს), რომლისთვისაც განკუთვნილია სპეციალური სადგომი. იმისათვის, რომ შპს

⁸⁴ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 12 ივლისის გადაწყვეტილება, საქმე №3/9633-15.

„სი-თი პარკის“ უფლებამოსილი პირის მხრიდან იდენტიფიცი-რებადი ყოფილიყო აღნიშნულ საგდომზე პარკირების მოტივი, მოსარჩელემ ავტომობილის წინა საქარე მინაზე განათავსა შრო-მის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს შე-საბამისი უფლებამოსილი უწყების მიერ გაცემული შეზღუდუ-ლი შესაძლებლობის ფლობის დამადასტურებელი მოწმობა. ავტომობილის გაჩერებიდან 33 წუთში შპს „სი-თი პარკის“ უფ-ლებამოსილმა პირმა, საქართველოს ადმინისტრაციულ სამარ-თალდარღვევათა კოდექსის 125(2) მუხლის მე-6 ნაწილის სა-ფუძველზე, მოსარჩელის ნარმომადგენლის კუთვნილ ავტომო-ბილზე გამოწერა საჯარიმო ქვითარი და ავტომობილი გადაიყ-ვანა სპეციალურ სადგომზე.

მოსარჩელები ითხოვდნენ, სასამართლოს ბათილად ეცნო ქ. თბილისის საკრებულოს 2007 წლის 3 აგვისტოს №9-48 გადაწ-ყვეტილების მე-9 მუხლის პირველი, მე-3, მე-5, მე-6, მე-7, მე-8 და მე-11 პუნქტის „გ“ ქვეპუნტი და დავალებოდა ქ. თბილისის საკრებულოს მოეხდინა დავის საგნის იმგვარად რეგულირება, რომელიც შესაბამისობაში იქნებოდა მოყვანილი საქართველოს კონსტიტუციასთან, საქართველოს კანონთან „საგზაო მოძრა-ობის შესახებ“, საქართველოს კანონთან „შეზღუდული შესაძ-ლებლობის მქონე პირთა სოციალური დაცვის შესახებ“ და გაე-როს „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ კონვენციასთან.

საქართველოს სახალხო დამცველმა ისარგებლა საქართველოს კანონმდებლობით მიინჭებული უფლებამოსილებით და საქმის განმხილველ მოსამართლეს წარუდგინა სასამართლოს მეგობ-რის მოსაზრება (Amicus Curiae)⁸⁵.

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება: სახალხო დამცველმა აღნიშნა, რომ არსებული რეგულაცია სრულად ვერ ასახავს „შეზ-ღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ გაერთიანებული ერების კონვენციის სულისკვეთებას, სადაც ცალსახად არის აღნიშნული სახელმწიფოს ვალდებულებები შშმ პირების მიმართ, რაც გულისხმობს არა მხოლოდ შშმ პირების-

⁸⁵ საქართველოს სახალხო დამცველის 2016 წლის 12 აპრილის სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება (№12-2/3367) იხ. <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/3/3567.pdf>.

თვის სატრანსპორტო და ინფრასტრუქტურული ნაგებობის ადაპტირებას, არამედ გარემოსა და მომსახურების იმგვარად მოწყობას, რომ სრულყოფილად მოხდეს მათი საჭიროებების გათვალისწინება და დაკმაყოფილება.

1998 წლიდან ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებში მოქმედებს რეკომენდაცია⁸⁶ (განახლდა 2008 წელს)⁸⁷, რომლის მიზანია გააუმჯობესოს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების გადაადგილება, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც შშმ პირი გადაადგილდება ერთი ქვეყნიდან მეორეში, და აძლევს მათ შესაძლებლობას ისარგებლონ კეთილმოწყობილი ავტოსადგომებით, რომლებიც განკუთვნილია შშმ პირებისათვის. დამატებით, საცნობი ბარათი ხდის უფრო იოლს, რათა პოლიციამ და უფლებამოსილმა პირებმა ადვილად შესძლონ ამოცნობა ასეთი პირების ტრანსპორტის, მიუხედავად იმისა თუ რომელი ქვეყნიდან არის ის, შესაბამისად აღნიშნული აღმოფხვრის არამიზნობრივ სანქციებსა და ჯარიმებს „არასწორი პარკირებისათვის“. რეკომენდაციის მიხედვით საცნობი ბარათის ინდივიდუალური ინფორმაცია ივსება უკანა მხარეს და არა წინა, რაც უზრუნველყოფს პირადი ინფორმაციის დაცვას.

ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოები პასუხისმგებლები არიან საცნობი ბარათის გაცემაზე, და ამასთან, მათ კომპეტენციას განეკუთვნება სპეციალური პარკირების ადგილებით მოსარგებლე პირთა წრის განსაზღვრა და საცნობი ბარათის გაცემის პროცედურების დადგენა. გარდა ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოებისა აღნიშნულ რეკომენდაციას იზიარებს ავსტრალია, კანადა, იაპონია, სამხრეთ კორეა, ახალი ზელანდია და ამერიკის შეერთებული შტატები, სადაც შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები სპეციალური პარკირების ადგილას თანაბარი შესაძლებლობებით სარგებლობენ.⁸⁸

სახალხო დამცველის შეფასებით, საქართველოში არსებული სა-

⁸⁶ Council Recommendation of 4 June 1998 on a parking card for people with disabilities (98/376/EC): OJ L167, 17.06.98, იხ. <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1414140554962&uri=CELEX:31998H0376>.

⁸⁷ Council Recommendation of 3 March 2008 (2008/205/EC), იხ. <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CELEX:32008H0205>.

⁸⁸ იხ. http://fmcfsme.com/disability_parking_permits.php.

მართლებრივი რეგულაციები არ პასუხობს „შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ გაეროს კონვენციის მოთხოვნებს და შშმ პირთა საჭიროებებს. შესაბამისად, ვინაიდან სპეციალური სადგომით სარგებლობა უნდა შეეძლოს არა მხოლოდ უშუალოდ შშმ პირებს საკუთარი ავტომობილით, არამედ ეს სადგომები უნდა იყოს გამოყოფილი შშმ პირების საჭიროებისთვის. სახალხო დამცველმა სასამართლოს მოუწოდა სარჩელის განხილვისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ეხელმძღვანელა აღნიშნული კონვენციის ცალკეული დებულებების სულისკვეთებით, ევროკავშირის და მსოფლიო განვითარებულ ქვეყნებში აღიარებული, აპრობირებული და დამკვიდრებული პრაქტიკით.

სასამართლოს გადაწყვეტილება: აღნიშნულ საქმეში გადაწყვეტილების მიღებისას სასამართლომ გაიზიარა სახალხო დამცველის მიერ წარმოდგენილი სასამართლოს მოსაზრება.

სასამართლომ მიიჩნია, რომ „სადავო ნორმები აუცილებელ პირობად მოიაზრებს ავტოსატრანსპორტო საშუალების საკუთრებაში არსებობას. სადავო ნორმები განსაზღვრავს საცნობი ნიშნის აღების პროცედურებს, მისი გამოყენების ვადას და წესს, რომლის დარღვევის შემთხვევაშიც კონკრეტული საცნობი ნიშნით სარგებლობა ვერ განხორციელდება. აღნიშნული კი მიუთითებს იმ გარემოებაზე, რომ სპეციალური რეგულაციები, რომლით სარგებლობაც შესაძლებელია მხოლოდ საცნობი ნიშნის საფუძველზე, ვერ გავრცელდება იმ პირთა მიმართ, ვისაც საკუთრებაში არ გააჩნიათ სატრანსპორტო საშუალებები, რაც შედეგობრივად გამოიწვევს კანონით დადგენილი უფლებით სარგებლობის შეზღუდვას. ზემოაღნიშნული სადავო ნორმები ცალსახად მიუთითებენ, რომ ქალაქის ტერიტორიაზე გამოყოფილი სპეციალური სადგომი ადგილით სარგებლობის უფლება გააჩნიათ, მხოლოდ საცნობი ნიშნის მქონე პირებს, ხოლო ამავე ნორმების თანახმად, საცნობი ნიშნის გაცემა გათვალისწინებულია მხოლოდ იმ შშმ პირებზე, რომელთაც საკუთრებაში ჰყავთ სატრანსპორტო საშუალებები. ამდენად, შშმ პირებს, რომელთაც საკუთრებაში არ გააჩნიათ სატრანსპორტო საშუალებები, არსებული კანონმდებლობიდან გამომდინარე, მოკლებულნი არიან შესაძლებლობას ისარგებლონ შშმ პირთათვის განკუთვნილი სპეციალური სადგომი ადგილით. სასამართლოს მიაჩნია, რომ მითითებული აქტი განსხვავებულ სამართლებრივ რეგუ-

ლაციებში აყენებს ერთიდაიგივე მდგომარეობისა და საჭიროების მქონე პირებს“.

სასამართლომ იხელმძღვანელა „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ გაეროს კონვენციითა და საქართველოს კანონმდებლობით, რომელთა საფუძველზეც ბათილად ცნო „ქალაქ თბილისის ტერიტორიაზე ავტოსანტრანსპორტო საშუალებების პარკირების რეგულირების შესახებ“ ქ.თბილისის საკრებულოს 2007 წლის 3 აგვისტოს №9-48 გადაწყვეტილების მე-9 მუხლის პირველი, მე-3, მე-5, მე-6, მე-7, მე-8 და მე-11 პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტი, ასევე, აღნიშნული გადაწყვეტილებით ქ. თბილისის საკრებულოს დაევალა დავის საგნის იმგვარად რეგულირება, რომელიც შესაბამისობაში იქნებოდა მოყვანილი საქართველოს კონსტიტუციასთან, საქართველოს კანონთან „საგზაო მოძრაობის შესახებ“, საქართველოს კანონთან „საგზაო მოძრაობის შესახებ“, საქართველოს კანონთან „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სოციალური დაცვის შესახებ“ და გაეროს „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ კონვენციასთან.

2.3. სისხლის სამართლის საქმეებზე წარმოდგენილი სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებების ანალიზი

თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიამ⁸⁹ განიხილა საქმე⁹⁰, რომელშიც ბრალდებულს ბრალი ედებათ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 108-ე მუხლით (მკვლელობა) გათვალისწინებული ქმედების ჩადენისთვის.

სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივი გარემოებები: 2016 წლის 14 ოქტომბერს ბრალდებული (გ.მ.) მივიდა მის ნაცნობ ზ.შ-სთან, რომელსაც იცნობდა პენიტენციურ დაწესებულებაში სასჯელის მოხდის პერიოდიდან, მისი მეგობარი ქალბატონის მ.ზ-ს (რომლისგანაც ელოდებოდა შვილს) და დაზარალებულს შორის

⁸⁹ დღეის მდგომარეობით – სისხლის სამართლის საქმეთა საგამოძიებო, წინასასამართლო სხდომისა და არსებითი განხილვის კოლეგია.

⁹⁰ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2017 წლის 3 თებერვლის განაჩენი, საქმე №1/5654-16.

არსებული კონფლიქტური სიტუაციის გარკვევისა და მოგვარების მიზნით.

შეხვედრისას ზ.შ. იმყოფებოდა ნასვამ მდგომარეობაში. ბრალდებულმა და დაზარალებულმა ერთადაც მიიღეს ალკოჰოლური სასმელი, რა დროსაც გ.მ-მ უთხრა ზ.შ-ს, რომ მ.ზ-სთვის დაენებებინა თავი და მიეცა თბილისის ერთ-ერთი ქუჩის მიმდებარე ტერიტორიაზე სექს-მუშაკად მუშაობის საშუალება. აღნიშნულ ნათქვამზე, ზ.შ. გახდა აგრესიული და ბრალდებულს მიმართა მისთვის შეურაცხმყოფელი სიტყვებით და მოახდინა მისი სასქესო ორგანოს დემონსტრირება.

აღნიშნულზე განაწყენებულმა, ასევე ნასვამ მდგომარეობაში მყოფმა ბრალდებულმა და დაზარალებულს თავის არეში ჩაართვა სამშენებლო ბეტონის ფილა და განზრახ მოკვლის მიზნით, იქვე არსებული სამზარეულოს დანა რამოდენიმეჯერ დაარტყა ყელის არეში, თუმცა ზ.შ. ჯერ კიდევ სუნთქავდა და მოძრაობდა. ბრალდებულმა განზრახვის სისრულეში მოყვანის მიზნით, უკვე მეორედ, თავზე გადაამტვრია ბეტონის ფილა, რის შემდეგაც ზ.შ-მ შეწყვიტა მოძრაობა, ხოლო ბრალდებული მიიმალა შემთხვევის ადგილიდან.

2016 წლის 22 ნოემბერს ბრალდებულის მიერ მიყენებული დაზიანებების შედეგად ზ.შ. გარდაიცვალა საავადმყოფოში.

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება: სასამართლო მეგობრის მოსაზრებაში ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრმა (EMC) აღნიშნა, რომ განსახილველ საქმეზე ბრალდებულისა და დაზარალებულის განსხვავებული იდენტობა, ძალადობრივი ქმედების ფონზე, როდესაც კონკრეტული მოტივი არაიდენტიფიცირებულია, შესაძლოა იყოს მანიშნებელი, რომ დანაშაული ჩადენილია სიძულვილის მოტივით. ზ.შ. ტრანსგენდერი ადამიანი იყო, ხოლო ბრალდებული სისგენდერ კაცს წარმოადგენს (დაბადებისას მისთვის მინიჭებული ბიოლოგიური სქესი შესაბამისობაშია მის გენდერულ თვითაქმასთან), შესაბამისად, მათი იდენტობები განსხვავდება, რაც პირველი და საკმარისი ნიშანია, დანაშაულის ტრანსფობიურ მოტივზე ეჭვის წარმოსაშობად.

დანაშაულის დისკრიმინაციულ, შეუწყნარებლობის მოტივზე

მიმანიშნებელი ასევე არის დანაშაულის სისასტიკე. განხორციელებულ ქმედებაში ნათელია, რომ გარდაცვლილმა ზ.შ-მ სხეულის მრავლობითი და არსებითად მძიმე დაზიანებები მიიღო სახისა და ყელის არეში, რის შემდეგაც ის ერთი თვის კომაში ყოფნის შემდეგ გარდაიცვალა, შესაბამისად ნათელია, რომ აღნიშნული დანაშაულებრივი ქმედება ტრანსგენდერი ქალის მიმართ სისასტიკის გამოვლინებით განხორციელდა. ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის (OSCE/ODIHR) სახელმძღვანელო დოკუმენტის მიხედვით, ძალადობრივ დანაშაულებში, როდესაც სხვა უფრო აშკარა მოტივის იდენტიფიცირება პირველად ეტაპზე ვერ ხერხდება და როდესაც მსხვერპლსა და საჯარაუდო დამნაშავეს განსხვავებული იდენტობა აქვთ, დანაშაულის სიმძიმე და მისი სისასტიკე, წარმოადგენს ძლიერ ინდიკატორს, იმის მისანიშნებლად, რომ დანაშაული შეუწყნარებლობის მოტივით იქნა ჩადენილი. იმ ადამიანთა დეჰუმანიზებისა და ღირსების შელახვის მიზნით, რომელთა წინააღმდეგაც საჯარაუდო დამნაშავე ფლობს ნეგატიურ წინასწარგანწყობებს, დანაშაულის სწორედ ექსტრემალურ და არსებითად სასტიკ ფორმას შესაძლოა ჰქონდეს ადგილი. აღნიშნულ კოტექსტში, სისასტიკის გამოვლინება ტრანსგენდერი პირის მიმართ, შესაძლოა ნიშნავდეს მისი, როგორც არასრულფასოვან, დაქვემდებარებულ სუბიექტად აღქმას, რომლის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა სამართლით დაცულ სიკეთედ არ აღიქმება, შესაბამისად, შესაძლებელია, რომ ბრალდებულს მსგავს ფაქტობრივ მოცულობაში სხვა სუბიექტის მიმართ იგივე სისასტიკე ან/და მართლწესრიგის ამ მასშტაბით დარღვევა არც გამოეჩინა.

არასამთავრობო ორგანიზაციამ ასევე აღნიშნა, რომ ბრალდებულსა და დაზარალებულს შორის დანაშაულამდე არსებული ურთიერთობა/ნაცნობობა არ გამოორიცხავს, დანაშაულის დისკრიმინაციული მოტივით ჩადენას. მოტივი და წინასწარგანწყობა კომპლექსური ფენომენია და ცხადია, ზედაპირულ დონეზე არსებული ურთიერთობა არ გულისხმობს პირის იდენტობის მიმართ მიმღებლობისა და შემწყნარებლობის ავტომატურ არსებობას. აღნიშნულს ადასტურებს სხვადასხვა ქვეყანაში განხორციელებული კვლევებიც, რომლებიც მართალია აჩვენებს, რომ სიძულვილით მოტივირებულ დანაშაულთა დიდი რაოდენობა ქუჩაში, საჯარო სივრცეებში, ერთი ან რამდენიმე უცნობი კა-

ცის მიერ ხორციელდება, თუმცა ლგბტ თემის წევრები ექვემდებარებიან სხვადასხვა სახის დანაშაულებს არამხოლოდ ქუჩაში, არამედ სკოლებში, მათ საცხოვრებელ უბნებში, სამუშაო ადგილასა და ოჯახშიც კი, რაც კიდევ ერთხელ ნათელს ხდის, რომ ისინი ყველა სივრცეში ხდებიან ძალადობის რისკის ქვეშ, განსაკუთრებით მაშინ, როგორც კი მათი იდენტობა ხდება ხილვადი. შესაბამისად არასწორია იმის მტკიცება, რომ ამგვარ დანაშაულებში მსხვერპლი და დამნაშავე ყოველთვის უცხონი არიან ერთმანეთისთვის. ამასთან, საქმეში არსებული სხვა მოტივის, თუნდაც ანგარება თუ სხვა შინაარსის პირადი კონფლიქტი არ არის საკმარისი საფუძველი სხვა მოტივის არსებობაზე ექსპერტის გასაქარწყლებლად, სწორედ აღნიშნულს უთითებს OSCE/ODIHR-ის სახელმძღვანელო დოკუმენტები, რომელთა მიხედვით, შერეული მოტივების (ორი ან ორზე მეტი მოტივის) არსებობა საქმეში, არ გამორიცხავს საქმეში ჰომოფობიური ან/და ტრანსფობიური მოტივის არსებობას.

ევროსაბჭოს რეკომენდაციის მიხედვით, სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ მსხვერპლის სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის საფუძველზე ჩადენილი სავარაუდო დანაშაულის შემთხვევებისა და სხვა ინციდენტების დროს ეფექტური, სწრაფი, და მიუკერძოებელი გამოძიება.

ევროსასამართლომ მის არაერთ გადანყვეტილებაში აღნიშნა, რომ სახელმწიფოს მიერ საქმის გამოძიების ან სასჯელის დაკისრებისას დისკრიმინაციული მოტივის ყურადღების მიღმა დატოვება შეიძლება წარმოადგენდეს არაპირდაპირ დისკრიმინაციას. საქმეში *Angelova and Iliev v. Bulgaria*⁹¹ სასამართლომ მიუთითა, რომ „სახელმწიფოს აქვს ზოგადი ვალდებულება, კონვენციის მე-2 მუხლის⁹² ფარგლებში, განახორციელოს ეფექტიანი გამოძიება სიცოცხლის უფლების დარღვევის საქმეებში, რომელიც უნდა წარიმართოს დისკრიმინაციის გარეშე, როგორც ამას მოითხოვს კონვენციის მე-14 მუხლი⁹³. ამასთან, ძალადობ-

⁹¹ *Angelova and Iliev v. Bulgaria*, №55523/00, 2007 წლის 26 ივლისი, §115. ასევე, *Nachova and Other v. Bulgaria*, №43577/98, 2005 წლის 6 ივლისი, §160.

⁹² ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის მე-2 მუხლი შეეხება სიცოცხლის უფლებას.

⁹³ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის მე-14 მუხლი შეეხება დისკრიმინაციის აკრძალვას.

რივი ინციდენტის გამოძიებისას ხელისუფლებას აქვს დამატებითი ვალდებულება, მიიღოს ყველა გონივრული ნაბიჯი, რათა გამოააშკარაოს ნებისმიერი [რასისტული] მოტივი და დაადგინოს, თუ რამდენად იყო შესაძლებელი, [ეთნიკურ] სიძულვილს ან ცრურწმენას ეთამაშა როლი აღნიშნულ მოვლენებში. [...] სახელმწიფოს მიერ რასობრივი მოტივით გამოწვეული ძალადობისა და სისასტიკისადმი იმგვარი მოპყრობა, როგორც მოეპყრობოდა [რასისტული] ელფერის არმქონე დანაშაულს, წარმოადგენს ფუნდამენტურ უფლებათა განსაკუთრებით დამანგრეველი ქმედებების სპეციფიკურ ბუნებაზე თვალის დახუჭვას. ისეთი სიტუაციები, რომლებიც არის არსებითად განსხვავებული, ხოლო სახელმწიფო განიცდის მარცხს მათ განსხვავებაში, შესაძლოა შეიცავდეს კონვენციის მე-14 მუხლთან შეუთავსებელ დაუსაბუთებელ მოპყრობას.

საქმეში, *Identoba and Others v. Georgia*⁹⁴, ევროსასამართლომ მიუთითა, რომ ხელისუფლების ვალდებულება, თავიდან აიცილოს კერძო პირების მიერ სიძულვილით მოტივირებული ძალადობა (ისევე, როგორც გამოძიოს დისკრიმინაციულ მოტივსა და ძალადობის აქტს შორის შესაძლო კავშირი), შეიძლება მოექცეს კონვენციის მე-3 მუხლის⁹⁵ პროცედურულ ასპექტში, მაგრამ ასევე შეიძლება, მიჩნეული იყოს მე-14 მუხლით გათვალისწინებულ ხელისუფლების პოზიტიურ ვალდებულებად – დისკრიმინაციის გარეშე უზრუნველყოს მე-3 მუხლით დაცული ფუნდამენტური უფლება. სასამართლო აღნიშნავს, რომ საქართველოს „ეროვნული სისხლის სამართლებრივი კანონმდებლობა პირდაპირ მიუთითებს, რომ დისკრიმინაცია სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის ნიშნით უნდა წარმოადგენდეს დამამძიმებელ გარემოებას დანაშაულისათვის. სასამართლო ასკვნის, რომ არსებითად მნიშვნელოვანი იყო გამოძიების წარმოება სწორედ ამ სპეციფიკურ კონტექსტში, რათა სახელმწიფოს მიეღო ყველა გონივრული ზომა იმ მიზნით, რომ გამოეაშკარაებინა სავარაუდო ჰომოფობიური მოტივების როლი აღნიშნულ ინციდენტებში“.

გარდა აღნიშნულისა, ევროსასამართლომ მის ერთ-ერთ გადაწ-

⁹⁴ *Identoba and Others v. Georgia*, №73235/12, 2015 წლის 12 მაისი, §63, §77.

⁹⁵ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის მე-3 მუხლი შეეხება წამების აკრძალვას.

ყვეტილებაში M.C. and A.C v. Romania⁹⁶, რომელიც 2007 წელს ბუქარესტში გეი-პარადისას განხორციელებულ ძალადობას ეხებოდა, სასამართლომ სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულებების განხილვისას აღნიშნა, რომ „იმისთვის, რომ გამოძიება „ეფექტურად“ მიიჩნეოდეს, პრინციპულად მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს შეეძლოს ფაქტების სრული სიზუსტით დადგენა და დამნაშავე პირთა იდენტიფიკაცია და დასჯა. აღნიშნული წარმოადგენს არა ვალდებულებას მისაღწევი შედეგის მიმართ, არამედ გონივრული ზომა, რათა მოეპოვებინა და დაეცვა ყველა რელიგანტური მტკიცებულება. გამოძიებისას არსებული დეფიციტი, რომელმაც შეზღუდა ზიანის მიზეზებისა და პასუხისმგებელ პირთა იდენტიფიცირების შესაძლებლობა წარმოადგენს აღნიშნული სტანდარტიდან გადახვევასა და დროულობისა და გონივრულობის პრინციპის დარღვევას“. სასამართლომ დამატებით აღნიშნა, რომ დისკრიმინაციული მოტივის გამოსაკვეთათ, სახელმწიფოს უნდა მიეღო ეროვნულ კანონმდებლობაში არსებული ყველა საშუალება, რათა აღნიშნული ქმედება არ იქნას განხილული იმ დანაშაულების მსგავსად, რომელსაც ამგვარი მოტივი არ აქვს.

ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC) მიიჩნევს, რომ სასამართლომ სათანადო ყურადღება უნდა დაუთმოს მოცემულ საქმეში არსებულ შესაძლო სიძულვილის მოტივს და საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 53-ე მუხლის მე-3¹ ნაწილი გაითვალისწინოს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დაკისრების დროს.

თბილისის საქალაქო სასამართლოს გადანყვეტილება: თავდაპირველად უნდა ითქვას, რომ სასამართლომ არ გაიზიარა ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის (EMC) მიერ წარდგენილი სასამართლო მეგობრის (Amicus Curiae) მოსაზრება. ძალადობრივი ქმედების ფონზე, სასამართლოს განაჩენში არ უმსჯელია ბრალდებულისა და დაზარალებულის განსხვავებული იდენტობის შესახებ.

სასამართლომ ბრალდებული დამნაშავედ ცნო საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 108-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისათვის. სასამართლომ სასჯელის და-

⁹⁶ M.C. and A.C v. Romania, 2016 წლის 12 აპრილი, §111, §114.

ნიშვნის დროს გაითვალისწინა ბრალდებულის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოება კერძოდ, „მან პირობითი მსჯავრის ქვეშ მყოფმა ჩაიდინა დანაშაული და ეს მაშინ, როცა კონტროლს მის ყოფაქცევაზე ახორციელებდა პრობაციის სამსახური“, თუმცა სასამართლოს არ უმსჯელია საქართველოს სსკ-ის 53-ე მუხლის მე-3¹ ნაწილით გათვალისწინებული რომელიმე ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივის არსებობა/არარსებობაზე. წინამდებარე საქმეზე, სასამართლომ დანაშაულის მოტივთან დაკავშირებით განმარტა, რომ „იგი მრავალფეროვანია და შესაძლებელია აღმოცენდეს მაგალითად: შურისძიების, ეჭვიანობის, შელაპარაკების ნიადაგზე“.

თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა საგამოძიებო, წინასასამართლო სხდომისა და არსებითი განხილვის კოლეგიამ განიხილა საქმე,⁹⁷ რომელშიც ბრალდებულს ბრალი ედებოდა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 373-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტითა (დანაშაულის შესახებ ცრუ დასმენა, რომელსაც ერთვის ბრალდება მძიმე დანაშაულში, ჩადენილი პირადი მოტივით) და საქართველოს სსკ-ს 370-ე მუხლის მე-2 ნაწილით (მოწმის მიერ ცრუ ჩვენების მიცემა, რომელსაც ერთვის ბრალდება მძიმე დანაშაულში – 2016 წლის 20 თებერვლამდე მოქმედი რედაქცია) გათვალისწინებული ქმედების ჩადენისთვის.

სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივი გარემოებები: 2015 წლის 8 ივნისს გ.ო-ს წარედგინა ბრალდების შესახებ დადგენილება, რომლის მიხედვითაც, 2014 წლის 22 სექტემბერს საქართველოს სასჯელალსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს სასჯელალსრულების დეპარტამენტის თავჯდომარის ბრძანების შესაბამისად, ქ.თბილისში მდებარე სასჯელალსრულების დეპარტამენტის №8 დანესებულებაში მოთავსებული პატიმარი გ.ო. გადაყვანილ იქნა ქ.ბათუმში მდებარე სასჯელალსრულების დეპარტამენტის №3 დანესებულებაში.

⁹⁷ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2017 წლის 10 ნოემბრის განაჩენი, საქმე №1/3447-15.

ამავე დადგენილებიდან ირკვევა, რომ გ.ო-სთვის მიუღებელი აღმოჩნდა ქ.ბათუმში განთავსებულ დანესებულებაში გადაყვანა და სასჯელალსრულების დეპარტამენტის №3 დანესებულებაში შესახლებისას, დაემუქრა დანესებულების თანამშრომლებს, რომ თუ არ დააბრუნებდნენ ქ.თბილისში, მიიყენებდა თვითდაზიანებებს, რითიც საქართველოს სახალხო დამცველს დაარწმუნებდა, რომ იყო დანესებულების მხრიდან წამების მსხვერპლი.

ბრალდების შესახებ დადგენილების შესაბამისად, 2014 წლის 22 სექტემბერს სასჯელალსრულების დეპარტამენტის №3 დანესებულებაში შესახლების შემდგომ, გ.ო. მიიყენა თვითდაზიანებები. ამის შემდეგ, მან საქართველოს სახალხო დამცველის რწმუნებულთან გასაუბრებისას, პირადი მოტივით, სასჯელალსრულების დეპარტამენტის №8 დანესებულებაში დაბრუნების მიზნით, ამ უკანასკნელს მიაწოდა ცრუ ინფორმაცია, თითქოს მის მიმართ სასჯელალსრულების დეპარტამენტის №3 დანესებულების თანამშრომლის – მ.მ-ის სასჯელალსრულების დეპარტამენტის საბადრაგო სამმართველოსა და სასჯელალსრულების დეპარტამენტის №3 დანესებულების სხვა თანამშრომლების მხრიდან ადგილი ჰქონდა მძიმე დანაშაულის ჩადენას – დამამცირებელ და არაადამიანურ მოპყრობას. სწორედ აღნიშნული ინფორმაცია გახდა სისხლის სამართლის საქმეზე გამოძიების დაწყების საფუძველი.

2014 წლის 2 ოქტომბერს სისხლის სამართლის საქმეზე მოწმის სახით დაკითხვისას, ბრალდებულმა იგივე განაცხადა.

სასამართლო მეგობრის მოსაზრება: სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებაში, სახალხო დამცველმა აღნიშნა, რომ საჩივრების წარდგენის და განხილვის ეფექტური პროცედურა წამების პრევენციის სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირებისათვის მნიშვნელოვან ხერხემალს წარმოადგენს. წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი თავის ანგარიშებში მუდმივად უსვამს ხაზს ასეთი პროცედურის მნიშვნელობას და საჩივრის წარდგენის უფლებით სარგებლობისათვის რეპრესიებისა და სანქციების დაუშვებლობას. კერძოდ, კომიტეტი აღნიშნავს, რომ „საჩივრების განხილვის ეფექტური მექანიზმი წარმოადგენს არასათანადო მოპყრობისაგან დაცვის მნიშვნელოვან გარანტიას და ამავედროულად, ის ზოგადად ხელს უწყობს ციხის სათანადო

მართვას“.⁹⁸ კომიტეტი დამატებით აღნიშნავს, რომ „კუნძულ მენზე კვლავაც მოქმედებს ციხის თანამშრომლის მიმართ ცრუ, ყალბი საჩივრის წარდგენისთვის დისციპლინური სანქცია. კომიტეტი შეშფოთებულია იმ ფაქტის გამო, რომ ასეთი სანქციის არსებობამ, კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით, შეიძლება საჩივრის წარდგენაზე ხელი ააღებინოს იმ პატიმრებს, რომლებსაც წამდვილად გააჩნიათ საჩივრის წარდგენის საფუძველი“.⁹⁹ გარდა იმისა, რომ საჩივრის წარდგენის გამო რეპრესიების და სანქციების დანესების თავიდან აცილება აუცილებელია, საჩივრის წარდგენისა და განხილვის ეფექტური მექანიზმის ჩამოყალიბებისთვის ეს საკმარისი არ არის. წამების პრევენციის ევროპულმა კომიტეტმა ირლანდიასთან მიმართებით აღნიშნა, რომ უმრავლეს პატიმარს არ აქვს ნდობა საჩივრების სისტემის მიმართ და არ სურთ საჩივრით მიმართვა მაშინაც, როდესაც საუბარია არასათანადო მოპყრობის ფაქტებზე. მნიშვნელოვანია, რომ პატიმრებს სწამდეთ საჩივრების სისტემის ეფექტურობის, წინააღმდეგ შემთხვევაში თავს აარიდებენ საჩივრის შეტანას, რაც დააზარალებს საჩივრების სისტემის მიზანს.¹⁰⁰

სახელმწიფო თავისი პოზიტიური ვალდებულებიდან გამომდინარე, უპირველეს ყოვლისა, მიზანმიმართული უნდა იყოს არასათანადო მოპყრობას დაქვემდებარებული პირების მიერ საჩივრის დანერისა და განხილვის ეფექტიანი სისტემის ფუნქციონირებისაკენ. რა თქმა უნდა, საგამოძიებო ორგანოს საქმიანობისათვის განზრახ ხელის შეშლა, არასწორი ინფორმაციის მიწოდება ან/და უდანაშაულო პირის განზრახ ცრუ დასმენა, უნდა ინვესტირდეს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმეგებლობას. თუმცა, სასჯელაღსრულების ან თავისუფლების შეზღუდვის სხვა დანესებულებებში მოთავსებული პირების მიმართ უნდა მოქმედებდეს დამცავი გარანტიების განსაკუთრებული მიდგომა. სახელმწიფო ვალდებულია დაიცვას თავისუფებააღკვეთილი

⁹⁸ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის ანგარიში – 1997 წლის 8-17 სექტემბერს გაერთიანებულ სამეფოში და კუნძულ მენზე განხორციელებული ვიზიტის შესახებ, CPT/Inf (2000), პარ.151.

⁹⁹ იქვე.

¹⁰⁰ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტის ანგარიში-2006 წლის 2-13 ოქტომბერს ირლანდიაში განხორციელებული ვიზიტის შესახებ CPT/Inf (2007) 40, პარ.37.

პირები, საჩივრის წარდგენის გამო, შესაძლო რეპრესიებისაგან და უზრუნველყოს მათი უსაფრთხოების გარანტიები.

სახელმწიფოს მომეტებული ვალდებულება თავისუფლებაშეზღუდული პირების მიმართ გამომდინარეობს ამ კატეგორიის პირთა მაღალი რისკის შემცველი მდგომარეობიდან. კერძოდ, რამდენადაც სახელმწიფოს მიერ პირის თავისუფლება ლეგიტიმურად შეიზღუდა, თავისუფლების შეზღუდვის ფარგლებში ამ პირთა ფიზიკური დაცვა თავად სახელმწიფომ იკისრა. ამ პირობებში, სახელმწიფო პირს ანიჭებს პრივილეგირებულ მდგომარეობას, რათა მისი უფლებაშეზღუდული მდგომარეობიდან გამომდინარე, რომელიც ინდივიდს მოწყვლად მდგომარეობაში აყენებს, არ დაბრკოლდეს მისი სამართლებრივი ინტერესების დაცვა. დამატებითი დამცავი გარანტიების მინიჭება ამ კატეგორიის პირთათვის არის ერთგვარი დაბალანსება მასა და სახელმწიფოს შორის სამართლებრივი ურთიერთობის და მეორე მხრივ, გათანაბრების მცდელობა თავისუფლებაში მყოფი ინდივიდის სამართლებრივ მდგომარეობასთან.

არასათანადო მოპყრობის პრევენციისა თუ შემდგომში გამოვლენის მიზნით, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სახალხო დამცველისა და პრევენციის ეროვნული მექანიზმის გამართულ ფუნქციონირებას. საქართველოს სახალხო დამცველისთვის და მისი რწმუნებულებისთვის მიწოდებული ინფორმაციის გამო, პატიმრის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და პასუხისმგებლობის დაკისრება კონცეპტუალურ საშიშროებას წარმოქმნის სრულიად ინსტიტუტის მიმართ და ამით კონსტიტუციით გარანტირებული საზოგადოებრივი ნება, რომ სახელმწიფომ იზრუნოს თავისუფლებაშეზღუდულ პირებზე, ვერ აღსრულდება. უფრო კონკრეტულად, მოცემული ფაქტი გამოიწვევს არასწორ და არსებითი საფრთხის შემცველ პრაქტიკას, წარმოქმნის არასათანადო მოპყრობის ფაქტების გამოვლენისა და აღკვეთის რეალურ საფრთხეს. აღნიშნული არა მხოლოდ საქართველოს სახალხო დამცველისა და საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის სრულ დისკრეციას მოახდენს, არამედ თითქმის გამორიცხავს არასათანადო მოპყრობის აკრძალვის კუთხით სახელმწიფოს ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების ეფექტიანობას.

თბილისის საქალაქო სასამართლოს გადაწყვეტილება: სასა-

მართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ სისხლის სამართლის საქმეზე გამოძიება არ იყო ყოველმხრივი და სრულყოფილი, აღნიშნულ დასკვნამდე სასამართლო მივიდა რიგი გარემოებების მხედველობაში მიღებით, გამოძიების მიერ არ იქნა ჩატარებული დროულად და ეფექტურად საგამოძიებო და საპროცესო მოქმედებები, რაც ხელს შეუწყობდა სინამდვილის დადგენას. კერძოდ, გამოძიება კონკრეტულ დანაშაულებრივ ფაქტზე ჭეშმარიტების დასადგენად შემოიფარგლა მხოლოდ პენიტენციური დაწესებულებებისა და საბადრაგო სამმართველოს თანამშრომელთა დაკითხვით, კონკრეტულად იმ პირების დაკითხვით, რომელთა უმრავლესობასაც ბრალდებული გ.ო. ამხელდა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევაში.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე ვირაბიანი სომხეთის წინააღმდეგ¹⁰¹ არასაკმარისად მიიჩნია მხოლოდ ორი პოლიციელის განმარტება გარკვეული დასკვნების გასაკეთებლად და დაასკვნა, რომ სახელმწიფოს თითქმის არაფერი გაუკეთებია სადავო ინფორმაციის გადასამონებლად. ასევე, ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე ბარაბანშიკოვი რუსეთის წინააღმდეგ¹⁰² განმარტა, რომ სახელმწიფოს პოლიციის ოფიცერთა ჩვენებების შეფასებისას უნდა გაეთვალისწინებინა ის გარემოება, რომ მათი ჩვენებები შესაძლოა ყოფილიყო თავდაცვითი ტაქტიკის მატარებელი და მიზნად ჰქონოდა განმცხადებლის ჩვენების სარწმუნოების შერყევა. შესაბამისად სახელმწიფოს მხრიდან ადგილი ჰქონდა ორმაგი სტანდარტის დადგენას, რომლითაც განმცხადებლის ჩვენება მიჩნეულ იქნა სუბიექტურად, ხოლო პოლიციის ოფიცერთა ჩვენება – არა.

მოცემულ შემთხვევებში მართალია საქმე არ გვაქვს პოლიციელებთან, თუმცა იგივე სტანდარტით საქმე გვაქვს სასჯელაღსრულების დაწესებულების და საბადრაგო სამმართველოს ათობით თანამშრომელთან. სასამართლო აღნიშნავს, რომ გამოძიებამ არ გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ პენიტენციური დაწესებულების თანამშრომლების ჩვენებები ასევე შესაძლოა, რომ სუბიექტური ყოფილიყო და სავარაუდოდ, მიზნად ისახავდა მათი მხრიდან ბრალდებულის მიმართ სავარაუდო არასათანადო მოპ-

¹⁰¹ Virabyan v. Armenia, №40094/05, 2012 წლის 2 ოქტომბერი.

¹⁰² Barabanshchikov v. Russia, №36220/02, 2009 წლის 8 აპრილი.

ყრობის გამო სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისგან თავის არიდებას. სასამართლო მივიდა დასკვნამდე, რომ პენიტენციური დანესებულების თანამშრომლების ჩვენებები არ შეიძლება გაზიარებული და უტყუარად მიჩნეულ იქნეს ყოველგვარი ნეიტრალური მტკიცებულებების გარეშე.

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებაში (*Amicus Curiae*), სახალხო დამცველმა აღნიშნა, რომ წამებისა და არასათანადო მოპყრობის ცრუ ბრალდებებისაგან დაცვის ერთ-ერთ ეფექტურ საშუალებას სათვალთვლო კამერების ჩანაწერები წარმოადგენს, სადაც ასეთი კამერები დამონტაჟებულია კანონის შესაბამისად, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დარღვევის გარეშე. ასეთი ჩანაწერები წარმოადგენს არსებითი მნიშვნელობის გადამწყვეტ მტკიცებულებას.¹⁰³

თბილისის საქალაქო სასამართლომ კი განმარტა, რომ იგი არ ახდენს უშუალოდ დიფერენციაციას თუ ვისი უმოქმედობით ან დადგინებული ქმედებებით იქნა გამოწვეული, რომ სისხლის სამართლის საქმეზე არსებითი მნიშვნელობის მტკიცებულებები (ვიდეო ჩანაწერები) რაც დაეხმარებოდა სასამართლოს ყველა სადავო ფაქტზე ჭეშმარიტების დადგენაში არ იქნა მოპოვებული და განადგურდა. მითუმეტეს, რომ სისხლის სამართლის საქმეში არსებობს საქართველოს სახალხო დამცველის არაერთი წერილი და მიმართვა კომპეტენტური ორგანოებისადმი, რათა მოხდეს შესაბამისი ვიდეო ჩანაწერების დაარქივება და კონტროლი, ვინაიდან თავიდან იქნეს აცილებული შესაძლო დანაშაულის ფაქტებზე მტკიცებულებათა განადგურება. მიუხედავად აღნიშნულისა განსახილველ სისხლის სამართლის საქმეზე სწორედ რომ ვერ იქნა მოპოვებული მსგავსი ტიპის მტკიცებულებები და აღნიშნული მიუთითებს ზოგადად პრობლემაზე ინსტიტუციათა შორის კავშირისა და სახელმწიფოს მხრიდან პირთა უფლებების დაცვის კუთხით პრევენციული ღონისძიებების გატარებისას.

სასამართლომ გაოცება ვერ დამალა, თუკი პენიტენციური დანესებულების ადმინისტრაციისათვის წინასწარ განჭვრეტადი

¹⁰³ წამების პრევენციის ევროპული კომიტეტი მე-12 საერთო ანგარიშში (CPT/Inf (2002)15) უთითებს, რომ ვიდეო და აუდიო ჩანაწერის სისტემა იძლევა სრულ და ავთენტურ ჩანაწერებს, რომელიც მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს არასათანადო მოპყრობის გამოძიებას.

იყო, რომ პატიმარი გ.ო. მიიყენებდა თვითდაზიანებას, ხოლო შემდეგ დაზიანების მიყენებას დააბრალებდა პენიტენციური დაწესებულების თანამშრომლებს, მყისიერად რატომ არ მოხდა ამ ვიდეო ჩანაწერის დაარქივება, რომლებზედაც პენიტენციური დაწესებულების თანამშრომლების ჩვენებების ნამდვილობა იქნებოდა ასახული. ჩანაწერების დაუარქივებლობამ გააჩინა ეჭვი ბრალდების პოზიციის სისწორეში.

სასამართლომ ასევე განმარტა, რომ მართალია მოცემულ შემთხვევაში ვიდეო ჩანაწერი იქნებოდა ის უტყუარი მტკიცებულება, რაც სასამართლოს დაარწმუნებდა ერთი ან მეორე პოზიციის სინამდვილეში, თუმცაღა თუ იარსებებდა გამოძიების ინტერესი დადგენილიყო ჭეშმარიტება შესაძლებელი იყო ნეიტრალურ მონშეთა მოძიებაც. ციხის ყველა თანამშრომელი აცხადებდა, რომ გ.ო-ის საკნებზე ვიდეოთვალთ მეთვალყურეობა ხდებოდა ე.წ. „პულტების“ ოთახში მყოფი თანამშრომლების მიერ, რომლებიც წარმოადგენდნენ სასჯელალსრულების დეპარტამენტის უსაფრთხოების სამმართველოს თანამშრომლებს და მდგომარეობის ესკალაციის შემთხვევაში მყისიერად საქმის კურსში აყენებდნენ ციხის თანამშრომლებს, როგორც ეს თითქოსდა მოხდა მოცემულ შემთხვევაშიც. საგულისხმოა, რომ ამ ფაქტთან მიმართებაში ბრალდების მხარეს ამ სამმართველოს არცერთი თანამშრომლის ვინაობა არ დაუდგენია.

საბოლოოდ, თბილისის საქალაქო სასამართლომ ცრუ დასმენასა და ცრუ ჩვენებაში ბრალდებული გ.ო-ს მიმართ გამამართლებელი განაჩენი გამოიტანა. განაჩენის მიხედვით, სასამართლომ სრულად გაიზიარა სახალხო დამცველის მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ წამების აკრძალვის კუთხით სახელმწიფო თავისი პოზიტიური ვალდებულებიდან გამომდინარე ორიენტირებული უნდა იყოს სწორედ არასათანადო მოპყრობას დაქვემდებარებული პირების მიერ საჩივართა წარდგენისა და მათი განხილვის ეფექტური სისტემის არსებობისაკენ. აქედან გამომდინარე სასჯელალსრულების ან თავისუფლების შეზღუდვის სხვა დაწესებულებებში მოთავსებული პირების მიმართ უნდა მოქმედებდეს განსაკუთრებული მიდგომა, რაც გულისხმობს განმცხადებელთა დაცვას შესაძლო დევნისგან. ამ ნაწილში სახელმწიფოს მომეტებული ვალდებულება გამომდინარეობს ამ კატეგორიის პირთა განსაკუთრებული, მონყვლადი მდგომარეობიდან, რათა ამ ვითარებაში არ მოხდეს მათი უფლებების და

სამართლებრივი ინტერესების დაცვის დაბრკოლება.

სასამართლო განმარტავს, რომ აღნიშნული, რაღა თქმა უნდა არ გულისხმობს, ზოგადად ცრუ ჩვენებისა და ცრუ დასმენის, როგორც სისხლის სამართლის დანაშაულების დაუსჯელობას, თუმცაღა დამნაშავეთა დასჯის დაუცხრომელმა სურვილმა არ უნდა გამოიწვიოს „მახინჯი პრაქტიკის“ ჩამოყალიბება, რაც ხელს შეუშლის საქართველოს მოქალაქეებისათვის როგორც კონსტიტუციით, ასევე საერთაშორისო სამართლებრივი აქტებით უზრუნველყოფილი ძირეული უფლებების რეალიზებას.

თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიამ¹⁰⁴ განიხილა საქმე¹⁰⁵, რომელშიც ბრალდებულს ბრალი ედებოდა მასში, რომ მან ჩაიდინა, ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება, ესე იგი სხეულის დაზიანება, რომელმაც გამოიწვია სახის წარუშლელი დამახინჯება. ქმედება გათვალისწინებული საქართველოს სსკ-ის 117-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით.

ბრალდების შესახებ დადგენილების მიხედვით: ქ.თბილისში, ერთ-ერთი ქუჩის მიმდებარე ტერიტორიაზე, ბრალდებული (დ.ვ.) თავს დაესხა დაზარალებულს (ლ.ჯ.-ს) და განზრახ, დანის გამოყენებით, მიაყენა ნაფლეთოვანი ჭრილობები სახის არეში, ჭრილობა თხემის არეში და ნაკვეთი დაზიანებები მარცხენა ბეჭის მიდამოში, რითაც დაზარალებულმა მიიღო სხეულის დაზიანება, რომელმაც გამოიწვია სახის წარუშლელი დამახინჯება.

სასამართლოს მეგობრის მოსაზრება: სასამართლოს მეგობრის მოსაზრებაში, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორმა (ა.კ-მ) აღნიშნა, რომ სიმახინჯე სამედიცინო ტერმინების ლექსიკონში განიმარტება როგორც განვითარების მძიმე მანკი, რომელიც სხეულის გარეგნობის ფორმებისა და/ან ფუნქციის მკვეთრ დარღვევას იწვევს და ხშირად შეუთავსებელია სიცოცხლესთან. სიმახინჯე შესაძლებელია დაიყოს ესთეტიკურ და ფუნქციურ კონ-

¹⁰⁴ დღეის მდგომარეობით – სისხლის სამართლის საქმეთა საგამოძიებო, წინასასამართლო სხდომისა და არსებითი განხილვის კოლეგია.

¹⁰⁵ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 6 იანვრის განაჩენი, საქმე №1/3539-15.

პონენტებად. სხვა, ნაკლებად გამოხატული გადახრისას თანდაყოლილი ან შექნილი ნაკლი მიეკუთვნება დეფორმაციას ან ნაიარევს.

მედიცინაში სიმახინჯე წარმოადგენს სხეულის, ორგანოების, მათი ნაწილების ან სისტემების ურთიერთობის თანდაყოლილ ან შექნილ მტკიცე დარღვევას. ის ვითარდება ინდივიდუალური განვითარების პროცესში ან შექნილია გარკვეული ზემოქმედების ფაქტორების მიერ და სცდება ნორმალურ ურთიერთობათა ვარიაციების ზღვარს. სიმახინჯის დამახასიათებელი თვისებაა გამოიწვიოს ობიექტის ხედით გარკვეული ზიზლი და მიუღებლობა. სიმახინჯე შესაძლებელია ეხებოდეს მთლიანობაში ორგანიზმის აგებულებას ან ანატომიური მიდამოების გარკვეულ ნაწილებს.

ბოლო სამი დეკადის განმავლობაში პლასტიკურ ქირურგიაში აკუმულირებულია სამედიცინო მტკიცებულებებზე დაფუძნებული ბიოლოგიური მეცნიერებების მნიშვნელოვანი მიღწევები, რამაც საგრძნობლად გააფართოვა აღნიშნული დარგის ტექნოლოგიების გამოყენების შესაძლებლობები სიმახინჯეებისა და ნაიარევების მკურნალობის მიზნით.

პლასტიკური ქირურგიის დიდ შემადგენელ დარგს წარმოადგენს ალდგენითი რეკონსტრუქციული ქირურგია. სტრატეგიულ მიმართულებას წარმოადგენს გადაუდებელი პლასტიკური ქირურგია მწვავე ტრავმების შემთხვევაში: დროულად და ხარისხიანად წარმოებული პირველადი ქირურგიული ალდგენითი ჩარევა მოწინავე ტექნოლოგიების გამოყენებით განაპირობებს შემდგომში ინვალიდობის პრევენციას მისაღები ესთეტიკური ხედის შენარჩუნებით. სამწუხაროდ ჯერ ეს დარგი ყველგან არ არის დანერგილი და ტრავმების უმეტეს შემთხვევაში საჭიროდ ხდის მეორადი ჩარევების აუცილებლობას პლასტიკური ქირურგის მიერ. ეს ოპერაციები გამოიყენება როგორც ძირითადი საშუალება ნაწიბუროვანი დეფორმაციებისა და შექნილი სიმახინჯეების მკურნალობის მიზნით.

ტრავმული დაზიანებების მკურნალობის შემთხვევაში ძირითადი პრინციპია სწორი შეფასება და პაციენტების სელექცია არსებული სხვადასხვა ტექნოლოგიური მიდგომისთვის. იმპერატიულად განმსაზღვრელი პირობაა დრო! ნებისმიერ წერილობას

ახასიათებს შეხორცებითი ფიზიოლოგიური ფაზები. არსებობს ოთხი შეხორცებითი ფაზა და მინიმუმ ექვსი თვე არის საჭირო, რომ ჭრილობამ ბუნებრივად დაასრულოს ნანიბურის ჩამოყალიბება. შეუძლებელია ამ პროცესების დაჩქარება რაიმე გარეგანი ძალის ზემოქმედებით. აქედან გამომდინარე – ესთეტიკურ მედიცინაში არსებობს მეცნიერულად დასაბუთებული შედეგის შეფასების ვადები. იგივე ეხება ტრავმის ნიადაგზე მიღებული ნაიარევების მკურნალობას. საჭიროა მინიმუმ ექვსი თვე და ხანდახან მეტი, რომ ჩამოყალიბდეს ახალი სისხლძარღვოვანი და ნერვული დაბოლოებების ქსელი, დაცხრეს შეშუპება, დასრულდეს ცერებროკორტიკალური ინტეგრაცია და ადაპტირება, გამყარდეს ქსოვილოვანი მატრიქსი, გასადავდეს და დაბრუნდეს ჩვეულებრივამდე ახალი ქსოვილის ტექსტურა და ფერი.

უაღრესად გასათვალისწინებელია ინდივიდუალური შეხორცების თვისებები, თანმხლები დაავადებების არსებობა, მავნე ჩვევები, გამოყენებული ქირურგიული ტექნიკა და პაციენტის ცხოვრების ხარისხი. ამიტომ ამერიკასა და ევროპაში, სადაც სასამართლოს უზარმაზარი გამოცდილება გააჩნია უკმაყოფილო პაციენტების ჩივილების განხილვისას, საქმე წარმოებაში ხვდება მხოლოდ აღნიშნული პერიოდის გასვლისას კომპეტენტური სპეციალისტების კლინიკური დასკვნის საფუძველზე.

თბილისის საქალაქო სასამართლოს გადანყვეტილება: სასამართლო სხდომაზე სასამართლოს მეგობრის სახით დაკითხულ იქნა პლასტიკური ქირურგი, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი ა. კ. რომლის განმარტებითაც დადგინდა, რომ კლინიკის დირექტორის თხოვნით, ადვოკატის მიმართვის და წარმოდგენილი დოკუმენტაციის (ქსეროასლები, სურათები და ექსპერტიზის დასკვნები) საფუძველზე მოამზადა დასკვნა, რომლის თანახმადაც, სიმახინჯე სამედიცინო ტერმინების ლექსიკონში განიმარტება, როგორც განვითარების მძიმე მანკი, რომელიც სხეულის გარეგნობის ფორმებისა და/ან ფუნქციის მკვეთრ დარღვევას იწვევს და ხშირად შეუთავსებელია სიცოცხლესთან. ჭრილობას გააჩნია 4 შეხორცებითი ფაზა, რომელიც უნდა გაიაროს 6 თვეში, რასაც ვერავინ ვერ დააჩქარებს და დამოკიდებულია განსაკუთრებულ პირობებზე: ინდივიდუალური თვისებები, ცხოვრების ხარისხი, თანმხლები დაავადებები და სხვა. ამ დროს ხდება ახალი სისლძარღვების ჩამოყალიბება, ახალი ნერ-

ვული ბოლოების ჩამოყალიბება, ლიმფური ქსელის ჩამოყალიბება. მხოლოდ 6 თვის შემდეგ მიიღება ძირილობის საშუალო სურათი, მერე კი დროთა განმავლობაში იგი ხდება უკეთესი, იცვლის ფერს, იმ ნატურალურ ქსოვილებთან ახლოვდება ახალი ქსოვილები.

კონკრეტულ საქმეში, ვინაიდან, სამედიცინო ექსპერტიზა ჩატარდა თვენახევრის შემდეგ, ეს არ არის საკმარისი დრო და საჭიროა ექსპერტიზის ხელახლა ჩატარება. მედიცინის გზით კვალის (ნაიარევის) ბოლომდე ნაშლა არის შესაძლებელი. სახეზე არსებული ნაიარევები ყოველთვის არ შეიძლება მიჩნეულ იქნას სიმახინჯედ. პლასტიკური ქირურგის განმარტებით, შეფასება იმისა, არის თუ არა დაზიანება წარუშლელი და შესაძლებელია თუ არა ის ჩაითვალოს სიმახინჯედ, წარდგენილი დოკუმენტაციის საფუძველზე შეუძლებელია, ვინაიდან ექსპერტიზა უნდა ჩატარდეს დაახლოებით ექვსი თვის შემდეგ ან უნდა შეფასდეს ვიზუალურად. მხოლოდ ფოტოსურათებზე და თვენახევრის შემდეგ ჩატარებული ექსპერტიზის საფუძველზე ასეთი დასკვნის გაცემა შეუძლებელია.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლომ დაასკვნა, რომ გონივრულ ეჭვს მიღმა არ დადასტურდა ის ფაქტი, რომ ბრალდებულის მიერ დაზარალებულის სხეულის დაზიანებას შედეგად მოჰყვა ამ უკანასკნელის სახის წარუშლელი სიმახინჯე. წარმოდგენილი მტკიცებულებებით უტყუარად დადასტურდა ის ფაქტი, რომ ბრალდებულმა დაზარალებულს მიაყენა მრავლობითი დაზიანებები თხემის, სახის და ბეჭის არეში, რითაც დაზარალებულმა მიიღო სხეულის მსუბუქი ხარისხის დაზიანება ჯანმრთელობის ხანმოკლე მოშლით. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 273-ე 1-ლი ნაწილის შესამისადად, თუ ბრალდების ნაწილი უსაფუძვლოდ არის მიჩნეული ან დანაშაულის კვალიფიკაცია არასწორია, სასამართლო უფლებამოსილია შეცვალოს ბრალდება ბრალდებულის სასარგებლოდ. თბილისის საქალაქო სასამართლომ დაასკვნა, რომ ბრალდებული უნდა გამართლდეს საქართველოს სსკ-ის 117-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით წარდგენილ ბრალდებაში და მისი ბრალი უნდა გადაკვალიფიცირდეს საქართველოს სსკ-ის 120-ე მუხლზე.

საქართველოს უზენაესი სასამართლო
თბილისი 0110, ძმები ზუბალაშვილების ქ. №32
ტელ.: (995 32) 298 20 77
www.supremecourt.ge